BŘEVNOV

první klášter benediktinů

na půdě slovanské.

Succisa virescit!

Benediktini (O. S. B.).

Sv. Vojtěch a Břevnov.

Průvodce klášterem.

1931

Kč 5·—.

BŘEVNOV

PRVNÍ KLÁŠTER ČERNÝCH BENEDIKTINŮ NA PŮDĚ SLOVANSKÉ.

Vydáno péčí mnichů břevnovských a nadšených přátel kláštera na svátek sv. Vojtěcha patrona české země 23. dubna 1931.

V PRAZE 1931.

Cyrillo-Methodějská knihtiskárna V. Kotrba.
Nákladem vlastním.

Imprimi potest.

Dr. Dominik Prokop O. S. B.,
Abbas břevnoviensis.

Braunae 19./IV. 1931.

Nihil obstat.

Prael. J. Říhánek,
censor.

Pragae 20./IV. 1931.

Imprimatur.

Can. ThDr. Antonius Eltschkner,
vicarius generalis.

Pragae die 22. Aprilis 1931.

No 5177.

529—929—1729—1929.

Succisa virescit!

S obnovou staroslavného opatství břevnovského započato v souvislosti několika významných dat. Bylo to r. 1929, kdy národ český oslavoval milenium svého světce sv. Václava, co významný ten rok korrespondoval s jubileem sv. Jana Nepomuckého 1729, k němuž se přidružila i Benediktinsky významná oslava čtrnácti set let od založení kláštera Montekassinského v Italii Svatým Otcem Benediktem, patriarchou mnichů na západě r. 529.

Z nařízení nynějšího pana opata dra. Dominika Prokopa sepsána v Broumově brožura „Život Benediktinů“, kde sebrány některé podrobnosti, týkající se minulosti obou klášterů.

Česky vydáno několik málo spisků, které většinou jsou rozebrány a nepřístupny, prameny k dějinám Benediktinů českých vydány v knihách příliš odborných, vědeckých anebo německy,

takže jest nutno, má-li býti veřejnost seznámena se současným stavem našeho starobylého klášterství, aby bylo započato nějakým stručným, informativním spiskem se zřetelem k potřebám přítomnosti.

Náš spisek vzal sobě za úkol upozorniti především na existenci našeho kláštera, státi se jakýmsi obrazem, jak vážně pojímala naše generace svůj poměr v budoucnosti i minulosti, s jakou úctou vzhlížela k posvátnému prachu předků, jejichž kroky ulpěly kdysi na posvátné půdě svatých míst nynějších. Jsme tím povinni sami sobě, vlasti a svým velikým vzorům, majíce na zřeteli především potřeby dneška. Sídla Benediktinů mají zvláštní půvab, jsou náboženskými středisky nesčetných generací, mají ve své atmosféře cosi příjemně starobylého. Jsou naše a my, kteří v nich nebo poblíže nich žijeme, máme k nim i svoje osobní vztahy a duchovní pouto. Jakoby kus našeho já pozvedal se k Bohu v posvátném šeru, naplněném vůní kadidla a modliteb.

Jakobychom se tam cítili jisti jakousi vyšší ochranou. Osobní tento nesmazatelný dojem našeho intimního sty-

ku s Bohem zmocňuje se nás při hlasu zvonu, při úderu věžních hodin, při vstupu do mlčícího chrámu, naplněného poesií ticha. Cítíme přítomnost Boží, jež vane z katolické bohoslužby — ducha katakomb a liturgie. — Moderní člověk jest ve vleku víru všedního života. Jeho všední starosti, jeho péče o pozemské věci znechucuje mu mnohdy jaksi onen vyšší směr životní, jenž jej táhne vzhůru. Avšak každý člověk, který učinil několik kroků v duchovním životě ví, co znamená slovo klášter, i když nenalézá tolik milosti, aby svůj duchovní život, veliký luxus v dnešních poměrech, mohl vésti s takovou vroucností, jak tento zasluhuje.

Velkoměsto a klášter! Století aeroplanů a radia! A přece jest v člověku dvacátého století tatáž nesmrtelná duše, jejímžto místem není tento svět, jejížto požadavků nenasycují prchavé požitky a pomíjející, chvilková přeháňka rozmarů lidských osudů.

Duch lidský žízní po Bohu, po úplném nasycení duchovním a po hlubokém vyžití sebe v Bohu, ve svém Stvořiteli. K tomu byl stvořen a od tohoto cíle může se odvrátiti jen za cenu vnitřního

zoufalství, ztroskotání duchovního, pekla jinými slovy.

Předkládáme tudíž naší veřejnosti nepatrný, stručně informující spisek, jsouce sobě dobře vědomi jeho nedostatků, neboť dějiny Benediktinů, o nichž by bylo důležito pojednati důkladněji, nedají se obsáhnouti v malé knížce.

V Břevnově ve výroční den smrti sv. Vojtěcha, zakladatele kláštera 23. dubna 1931.

Sv. Vojtěch a klášter „Břevnov“.

V desátém století Čechové sklidili první ovoce svého mladého křesťanství, v jehož počátcích připadá Řádu benediktinskému úloha největší.

V Čechách snad byly i kláštery basiliánské v nejstarších dobách, založené z východu od žáků sv. Otců Cyrila a Methoda. Nevíme však dnes nic o těchto monastýrech, známe jen Horu sv. Klimenta u Osvětiman na Moravě. Co znamená „antiquissimum coenobium“ ve Staré Boleslavi, o němž se zmiňuje kronikář Kosmas, nemůžeme dnes říci. Víme však, že benediktini blízkých opatství německých podnikali misijní cesty do krajin slovanských a že se velmi záhy pokoušeli založit někde v Čechách klášter. Všecky pokusy o získání Čechů křesťanství však selhaly z důvodů národnostních. Dočítáme se, že po mnohých pokusech se mnichům opatství sv. Mořice v Magdeburku podařilo kdesi na neznámém dnes místě v Čechách založit klášter, který však byl brzy zničen. Z tohoto kláštera snad byl první biskup pražský Dětmar, benediktin sa-

ský, o němž víme, že žil dlouho v Čechách již před zvolením za biskupa.

Ale benediktini byli známi u nás již dlouho před tím, vždyť již sv. Václav, Dědic české země, byl oslněn slávou benediktinského řeholního života a jak vyprávějí legendy, hodlal vstoupit do kláštera sv. Jimrama v Řezně nebo do některého z klášterů římských. Je známo, že život tohoto našeho národního knížete nese četné stopy tehdejších ideálů benediktinů clugnyských, stejně jako život sv. Ludmily a bl. Přibyslavy, sestry sv. Václava.

Veliká Přemyslovna blahoslavená Mlada, neohrožená panna knížecí, první česká poutnice do Říma a zakladatelka pražského biskupství, založila s požehnáním papežským klášter panenský u sv. Jiří na Hradě pražském. Řeholnice se zabývaly výchovou dívek, zhotovováním bohoslužebných rouch a potřeb kostelních.

Tento slavný a znamenitý klášter, proslulý svatostí a učeností svých abatyší a jeptišek, působil požehnaně krásným životem monastickým přes 800 let. Barbarská ruka Josefa II. neušetřila ani tohoto opatství. Tichá, opuštěná basilika svatojiřská se snad opět dočká obnovení tradic našeho národního parthenonu až korunka s berlou abatyšskou bude vyzdvižena z vitriny Národního Musea a odevzdána do rukou nové abatyše —

snad se najde duše v české zemi, která se postará o vzkříšení života podle řehole sv. O. Benedikta i pod románskými klenbami u sv. Jiří nad hroby sv. Ludmily, bl. zakladatelky Milady, bl. abatyše Kunhuty, bl. Vratislava —. Zakladatelem prvního řádného benediktinského kláštera mužského v Čechách a zemích slovanských vůbec je nejslavnější český benediktin, chlouba křesťanského světa X. století, apoštolský biskup a mučedník Boží sv. Vojtěch. Podrobnějším studiem dějin X. stol. vyniká velkolepá postava tohoto prvního Čecha, jehož jméno mělo evropský zvuk, jenž už za živa byl od kněží i vladařů uctíván jako světec a jehož život a slavná smrt vzbouzely obrovský zájem v celé tehdejší kulturní Evropě, vždy výrazněji. Od pozadí doby, v níž s jedné strany září světlo mohutného hnutí clugnyského a s druhé se šklebí ještě nestvůrnost a tma pohanství, se odráží osobnost Vojtěchova ostře a pevně.

„Vykvetl purpurový květ zemi české, syn větší svých velikých předků; zlaté jablko vyrostlo na vznešených větvích. Prospíval krásou těla, jsa však krásnější duchovně, hošík Vojtěch, jehož jméno vyloženo znamená Consolatio Exercitus — Voje Utěšení," tak počíná sv. arcibiskup Bruno Kverfurtský svůj Život sv. Vojtěcha. Vojtěch pocházel z ro-

du Slavníkovců, knížat libických, jejichž mocné panství bylo téměř neodvislým, samostatným státem. Byli vážnými soupeři moci Přemyslovců, knížat pražských. Vojtěch, asi nejstarší ze sedmi bratří, byl určen za dědice vlády otcovy, ale za těžké nemoci byl zaslíben Bohu a Panně Marii. Uzdravil se; a v době, kdy i na dvoře pražském kněžna Mlada se stává jeptiškou a její bratr Křišťan mnichem v Řezně, rozhoduje se i mladý Slavníkovec Vojtěch pro službu Církvi. Byl vychován v Magdeburce, v zemi saské, slavným Otrikem, největším učencem své doby u arcibiskupa sv. Adalberta, který jej biřmoval svým vlastním jménem. Vojtěch byl pak tak nazýván v cizině. Podle vyprávění sv. Brunona se zdá, že Vojtěch nevynikal ve škole příliš nad jiné žáky, ač byl velmi nadán, a že zprvu žil vesele a snad i lehkomyslně. Avšak ideály proudů tehdejší zbožné doby, vycházející hlavně z Clugny, působily i na něho. A tak se vrátil domů nejen se vzděláním, jaké tehdy u nás neměl nikdo, se světovým rozhledem a neobyčejně vyvinutou inteligencí, ale i s hlubokým a opravdovým pojetím života.

Po smrti prvního biskupa Dětmara byl Vojtěch, jeden z předních duchovních katedrály svatovítské, zvolen biskupem. Při volbě však asi u Čechů nerozhodovala jeho inteligence a svatost

života, nýbrž spíše sláva a bohatství rodu. Nerad přijímal berlu biskupskou. Měl ještě v živé paměti nářky biskupa Dětmara, jak před smrtí litoval své přílišné shovívavosti k hříchům svěřeného stáda. Znal dobře Čechy, jaký že je to národ, znal život šlechty, znal kněžstvo nevzdělané a hmotářské, věděl o zlořádech v manželství a o pohanských pověrách, o krevní mstě, o svatokupectví i o dosud trpěném otroctví, věděl, že pražský biskup považován za jakéhosi kaplana knížecího bez zvláštní moci a práva.

Ale byl přes všecko zdráhání v úřadě potvrzen a posvěcen sv. Viligisem, arcibiskupem mohučským. A byl pastýřem dobrým. „Jak velký byl tento muž po čas svého biskupování, nemohly by vypověděti zpěvy, i kdyby jich tisíc zněio. Všem věřícím v Kristu hořelo v něm světlo, nikoli skrytě, nýbrž zřejmě svítící," praví staré verše o sv. Vojtěchu.

Uplynulo pět let apoštolské námahy a života přísného, plného lásky; rozhodnosti, a horlivému biskupu se zdálo, že nic nejsou platny všechny misijní cesty po všech krajích rozsáhlé diecése, kázání, výchova dorostu, stálé napomínání ani dobročinnost a modlitby. Viděl kolem sebe samou polovičatost, prostřednost a nelásku, cítil se opuštěn daleko od přátel a od kulturního života v té tvrdé zemi, která za všechnu

péči oplácela jen pohrdáním a lhostejností. I kníže si hleděl svých válek a nestaral se o potřeby biskupovy. A Vojtěch zatoužil po útěku daleko od všech těch lidí světských zájmů, tonoucích v barbarství hrubých mravů. Vzpomínal na svého předchůdce, cítil svou zodpovědnost a bál se déle prodlévat v zemi hříchů a pohanství, kněží neposlušných a sobeckých, kde jej, jemného preláta vzácného vzdělání, rozkošnictví šlechty a lidu přivádělo takřka v zoufalství.

Mladý biskup, naplněný mystickým zanícením konce tisíciletí odchází s bratrem Radimem, věrným svým následovkem, proboštem Vilíkem a s ještě několika oddanými přáteli ze země, nemoha se dočkati společnosti světců a s touhou putovat do Jerusalema, do Svaté země.Opouští úřad, který tak těžce nesl a žádá míšeňského biskupa Volkolda, aby zatím spravoval diecési, než by se zvolil nový biskup.

V Římě u Svatého Otce Jana XV. skládá svou berlu i infuli, ukazuje na svou nedostatečnost, nezkušenost a slabost k úřadu tak důležitému, místo aby obvinil své krajany. Papež schválil jeho úmysl vzdálit se světa a hledat uklidnění v samotě. A Vojtěch jde dále k jihu, poznává Monte Cassino a klášter vallilucký, kde řecký opat, sv. Nilus mu radí, aby nechal putování, že život klášterní je silnější cestou k dokonalosti.

Doporučuje biskupovi benediktinské opatství u sv. Bonifáce a Alexeje v Římě na vrchu Aventinském, kde žili mniši latinští i řečtí. Vojtěch se vrací do Říma a přijímá spolu s bratrem Radinem — Gaudenciem roucho sv. O. Benedikta a skládá své sv. sliby r. 990. Na Aventině prožil Vojtěch dvě nejšťastnější léta svého života. Tento klášter nazval Caesar Baronius „osadou světců".

Po smrti biskupa Volkolda, který byl raněn mrtvicí při obřadech Velkého pátku r. 991, vypravili Češi poselství do Říma s mnichem Křišťanem a vychovatelem a přítelem Vojtěchovým Radlou v čele s prosbou, aby se Vojtěch vrátil, že ho budou poslouchat. Neradi propouštěli papež, opati, mniši českého askétu, který za ten krátký čas všem přirostl k srdci a jehož jméno už bylo známé. Vojtěch tuše, že asi sotva pořídí v Praze si vymínil, že smí hned z Čech odejít, kdyby se staré nepořádky opakovaly.

Avšak nejde již sám, provází jej dvanáct druhů, benediktinských mnichů, aby na přání papeže Jana XV. založili v Čechách nový klášter, který by se stal Monte Cassinem střední a východní Evropy.

Lid v Čechách sliboval biskupovi poslušnost, kníže mu zaručil všechna práva a vydatně mu pomáhal při zakládání

nového kláštera. Družina mnichů se usadila nejprve v kterémsi Kostelci, snad na Křížkách, až jim sv. Vojtěch s Boleslavem Zbožným vystavěli roku 993 u studánky v lesích šáreckých nový klášter. Papež Jan XI. založení kláštera potvrdil, postavil jej pod zvláštní ochranu sv. apoštola Petra a Stolice papežské, ustanovil Břevnov arciopatstvím a hlavou všech budoucích benediktinských klášterů země České, opatům udělil hned právo pontifikální a určil jim jako visitátorům českých benediktinů první místo po pražském biskupovi. Prvním opatem se stal sv. Anastasius, jehož někteří stotožňují s Radlou, přítelem a snad i vychovatelem sv. Vojtěcha.

Když se staré zvyky polopohanských Čechů opět objevily, Vojtěch nalézal útěchu u bratří v Břevnově. Avšak když se hříchy a nepořádky množily, když byla porušována svatá práva a když došlo i k zjevnému nepřátelství, odhodlal se znovu k odchodu z nevděčných Čech, kde ho uráželi a neposlouchali. V Římě, kde chtěl již do smrti zůstat, přijali Vojtěcha velmi radostně. V klášteře aventinském se stal i převorem a jako zástupce opatův visitoval několik italských klášterů. Císař Otto III., „asketa v purpuru“, nadšenec pro clugnyskou reformaci, přítel Vojtěchův již od několika let, zvolil si jej za zpovědníka, když přijel do Říma ke koru-

novaci. I arcibiskup sv. Viligis navštěvoval Vojtěcha a poznal jeho vynikající vlastnosti. Usiloval proto, aby biskup tak znamenitý se vrátil do své diecése.

Vojtěch, nezakrývaje touhu po mučednictví a povolání apoštolském, žádal jen, aby se mohl vydat na misie mezi pohany v Polsku a Prusku, nebude-li jeho práce v Čechách nic platna. Byl hned jmenován titulárním arcibiskupem krajin polských a pruských. Zpět do Čech však jel velikou oklikou. S císařským dvorem odjel nejprve do Porýní a odtud se vydal do Francie, kde vykonal pouť do Toursu k hrobu sv. Martina, do opatství sv. Diviše (St. Denis), do Glanfeuillu k hrobu sv. Maura a zejména do Fleuru, kde byly tehdy uloženy ostatky sv. Otce Benedikta.

Pak teprve se ubíral do Čech, pomalu, jakoby se nechtěl dovědět hroznou novinu, že brzy po jeho druhém odchodu došlo k domácí válce a za nemoci knížete Boleslava vojsko, vedené Vršovci, přepadlo a zničilo Libici a rodinu slavníkovskou vyvraždilo. „Jsme hříšníci, lid nepravostný, národ tvrdošíjný. Ty však jsi světec, přítel Boží, pravý Israelita a tobě všecko s Pánem. Takovému a tak velikému muži nesluší ani přebývati a obcovati s nešlechetnými. A pak jaký to nový mrav, aby tolikrát zapuzené, tolikrát povržené vyhledával biskup nikoli jediného národa, nýbrž ná-

rodů rozličných? Víme, co zamýšlíš, člověče, a co hříšného v rouše přívětivosti svatost tvá krákorá," vzkázali Čechové svému biskupu. Tato smrtelně rouhavá slova byla sv. Vojtěchu posledním pozdravem země, kterou tolik miloval a která mu odplácela takovým způsobem. Mohl vyslovit nad tou zemí kletbu, ale neučinil tak, jeho láska byla větší.

Mířil nyní do Polska, když cítil volnost a osvobození z povinnosti. Šel přes Moravu, Slovensko a Uhry, kam již jednou na svých cestách zašel a kde pokřtil syna maďarského vládce Gejzy jménem Štěpána. Stal se tak duchovním otcem největšího maďarského světce, sv. krále Štěpána. Se sv. Štěpánem založil sv. Vojtěch nejstarší benediktinský klášter slovenský na hoře Martinské a klášter Sobor u Nitry. Ze Soboru vyšli dva slovenští benediktinští poustevníci, sv. Andrej-Svordd a sv. Benedikt, patroni země slovenské. Pak sv. Vojtěch odešel do Polska k Boleslavu Chrabrému, příbuznému Slavníkovců; působil tam nějaký čas velmi požehnaně a založil první benediktinský klášter polský v Třemešně. Teprve potom se odebral mezi pohany, provázen věrným Radimem a mnichem Benediktem z Břevnova. V Gdansku se mu podařilo pokřtíti veliké zástupy.

Jakmile se však dostal do krajin

Prusů, hovořících jazykem příbuzným dnešní litevštině, byl již mezi samými nepřáteli. Když nevědomky vstoupil na posvátné pole pohanské, byl usmrcen rozzuřenými barbary 23. dubna 997. — Tak došel sv. Vojtěch mučednické smrti, po níž tak dlouho toužil, daleko od vlasti. Blíže města Fischhausen u Královce nedaleko moře v píscích veliký železný kříž označuje posvátné místo, kde zemřel tento apoštol Prusů, Čechů, Slováků, Poláků i Maďarů, první český misionář. Poláci a Maďaři o něm mluví jako o prvním svém metropolitovi, tak se zasloužil o tyto země.

Boleslav Chrabrý vykoupil jeho tělo a dal je pohřbíti nejprve v Třemešně, pak v Hnězdně. Císař Otto III., jenž se na přímluvu sv. Vojtěcha pozdravil z těžké nemoci, putoval r. 1000. s dvěma kardinály do Hnězdna. Jakmile z dálky spatřil chrám, kde byl světec pohřben, sestoupil s koně a bos šel uctít sv. ostatky. Ke cti a chvále sv. Vojtěcha pak dal Boleslavu Chr. titul královský a před knížaty mu vsadil vlastní rukou korunu na hlavu; takovým způsobem ukázal svou vděčnost k svému svatému příteli. Současně pak povýšil Hnězdno na arcibiskupství a sv. Radima-Gaudencia, bratra Vojtěchova, jmenoval prvním arcibiskupem. Tak se stal sv. Vojtěch původcem království polského a první slovanské metro-

pole. Dodnes jsou Poláci vděčni sv. Vojtěchu; jest hlavním polským národním světcem a uctíván tam více, než v rodné zemi.

Císař Otto III. postavil záhy v Cáchách, svém císařském městě, chrám zasvěcený sv. Vojtěchu a brzy též v Římě na ostrově tiberském. Sv. Štěpán mu zasvětil hlavní maďarskou svatyni, katedrálu ostřihomskou. Na Monte Cassinu mu postavili zvláštní oltář a vůbec úcta svatovojtěšská se šířila po celé Evropě. Byl to skutečně první Čech světového jména, za živa i po smrti. Vznikají záhy jeho životopisy a legendy o jeho blažené smrti. Nejznámější jsou Životy sv. Vojtěcha od sv. Brunone Kverfurtského a od římského mnicha Jana Kanaparia.

Trpká slova píše historik Novotný ve svých „Českých dějinách", že sv. Vojtěch byl mužem, „jenž byl slaven po celém světě, jen doma se cítil cizincem, jenž se mohl chlubiti láskou tolika proslulých mužů a láskou samého císaře, doma však neměl přítele, jenž hořel touhou povznésti svůj lid a jemuž odplatou byla obecná nechuť." O sv. Vojtěchu píše František Palacký mimo jiné, že u Vojtěcha jevily se ušlechtilé vlastnosti ducha i srdce, které velmi zřídka v jedné osobě vidíme pospolu: „Nepravme o něm, že by jen byl chtěl býti pravým následovníkem Kri-

sta i apoštolů jeho: **byltˇ** jím opravdu."

Zachovalo se nám i několik literárních památek po sv. Vojtěchu. Je to zejména „Utrpení sv. Gorgonia a Dorothea", mučedníků Božích, v jejichž stopách kráčel, dále několik homilií a kázání (O sv. Otci Alexiovi, O sv. Václavu) a listů. Podle starobylého podání, velmi pravděpodobného, složil nebo alespoň doplnil i naši nejstarší duchovní píseň „Hospodine, pomiluj ny". Tato překrásná hymna, nejslavnější vedle chorálu svatováclavského, nejstarší památka literatury české, z níž volá pokorná prosba o hojnost a mír v české zemi, je jedinečným skvostem našeho zpěvu a vpravdě národním pokladem. Jistě nejsou přehnána slova břevnovského mnicha Jana z Holešova, který napsal výklad této písně, že „lze doufati, že zpěv tento bude žíti až do skonání světa". Také Poláci mají svou památku po sv. Vojtěchu, nejstarší svou píseň „Boga-Rodzica". O této velkolepé hymně Polsky napsal největší polský básník Adam Mickiewicz ve svém „Životě sv. Vojtěcha": „Tato hymna se stala bohatýrským zpěvem Poláků. Zpívajíc Boga-Rodzica, hnala se strašná jízda Lechů proti nepříteli. Tato hymna, razíc cestu bílému orlu, ozývala se na nesčetných bojištích, její zvuky se nesly za prudkých rozletů po širé prostoře

mezi Černým a Baltským mořem, mezi Kremlem a břehy Labe a přestala se rozlétati teprve v době, kdy Poláci zanechali výbojů. Ony věky polské historie, které shrnujeme pod název Polsky „výboje činící", mohly by se právem zváti věkem Bohorodičky. Tak se tlumočí prorocké jméno Vojtěchovo a jeho význam: potěcha vojsk."

Hlavní odkaz sv. Vojtěcha českému národu jest jeho klášter v Brevnově, který se po jeho smrti stal takřka dědicem jeho myšlenek a idejí. Úcta k sv. Vojtěchu byla v Břevnově vždycky od založení kláštera až do dneška.

Svatý Vojtěch neuvedl do Čech řeholníky z krve německé, kteří by jistě nebyli přijati přátelsky, nýbrž mnichy italské z Říma, zvyklé na život s Řeky východního obřadu. Oba obřady snad se na počátku nějak stýkaly i v Břevnově, až východní směr soustředil sv. Prokop na Sázavě, z Břevnova k tomu úkolu vybavené.

Máme jen kusé a nepřesné zprávy o nejstarších dobách monastýru. Když byla rodina Slavníkovců na Libici vyvražděna po druhém odchodu sv. Vojtěcha z Čech, dolehly nepokoje snad i na mladý konvent břevnovský. Víme, že sv. Anastazius, první opat, odešel z Čech na Slovensko, kde pomáhal osazovat Sobor, do Polska, kde prý byl prvním opatem v Třemešně, a konečně do

Uher, kde se stal nejprve prvním opatem na Hoře sv. Martina (Pannonhalma), v nejslavnějším maďarském klášteře, který podnes trvá jako arciopatství, a později i buď prvním arcibiskupem ostřihomským nebo biskupem kaločským. Sv. Anastasius, zvaný v Uhrách Astrik, byl výtečný prelát a velmi se zasloužil o výchovu domácího kněžstva maďarského a jako organisátor uherské církve. Svatý Štěpán jej poslal do Říma s důležitým poselstvím. Zemřel buď r. 1007 nebo až 1023. Byl kanonisován spolu se sv. Prokopem a sv. Pěti bratřími r. 1204. Je nazýván apoštolem Uher, aby na věky byla v paměti stará duchovní souvislost křesťanství Čech a země Uherské, kde apoštolovali i jiní z prvních mnichů břevnovských. Byl to hlavně bl. Sebestián, druh sv. Anastasia, arcibiskup ostřihomský a sv. Bonifác, mnich břevnovský, a pak pannonhalmský, který jako misionář v jižních Uhrách byl umučen divokými Kumány. Podle podání i slavný Benátčan sv. Gerard, vychovatel syna svatého Štěpána, maďarského národního světce sv. Emericha, slavný askéta a mučedník, byl z prvních mnichů břevnovských († 1042). V Břevnově žil i svatý Radim-Gaudencius, bratr sv. Vojtěcha, první arcibiskup hnězdenský.

Podle podání žilo nějaký čas v Břevnově, dle Balbína, též ve sv. Janě pod

Skalou i Pět sv. břevnovských bratří, umučených v Polsku. Byli to bratří Benedikt, Matouš, Jan, Isák a Kristin, šestý jejich druh byl bratr Barnabáš, který se zachránil útěkem. O jejich smrti vypravuje Kosmas; tito světci bývali u nás velmi ctění a jsou patrony země české a polské.

V Břevnově žil nějaký čas i řezenský mnich Křišťan z Černé Skály u Přelouče, kterého sám sv. Vojtěch, velký ctitel a následovník sv. Václava, vybídl k sepsání nejkrásnější české legendy o sv. Václavu a sv. Ludmile. Na přání sv. Vojtěcha sepsal legendu o sv. Václavu i jeden mnich montekasinský. V Břevnově vzniklo mnoho latinských, později jistě i českých legend o našich světcích. Středověké legendy, psané na pergameně zbožnými mnichy v pokorném ústraní, jsou nám dnes vzorem pravé religiosní literatury v duchu církve. Tyto legendy však, z nichž přímo cítíme zpěv gregoriánského chorálu v románských a gotických koridorech starobylých monastýrů, nejsou na míle vzdáleny problémům umění, ve smyslu dnešním. Lze říci, že středověk nebyl náležitě po této stránce oceněn. Slovo legenda nabylo zvuku jakési úmyslné nepravdivosti líčení, čehož nechtěli spisovatelé. Byla to středověká forma prósy, mnohdy hluboce básnická, mající namnoze za vzor literatury východ-

ní, libující si v epické šíři, v metaforickém vyjadřování, v sdílení podrobností, jež zajímaly tehdejšího člověka, jenž neměl v úmyslu popisovati skutečnost, kterou nezažil, nýbrž zaznamenati jen to, co slyšel a věděl, že někdo něco o tom napsal a řekl.

Tak, jako Tomášská filosofie XIII. století nešíří ve své dnešní obnově vědomosti z věd exaktních, jak jim učili scholastikové své doby, neznajíce ještě našich moderních poznatků empyrických, stejně není úkolem dnešního umění katolického vraceti se k legendám. Ony však měly svůj hluboký význam všeobecný, historický, umělecký, náboženský, snažíce se obsáhnouti vše a posvětiti především člověka písmem i četbou, která byla výhradně vlastně úkolem mnichů. Staré východní literatury vznikly a určeny jsou pro svět klášterní. Ani klassické literatury západní neznají v celku belletrie.

Benediktini v literatuře české znamenají první literární práce jazykem latinským, z nichž Křišťanova legenda svojí hloubkou patří mezi největší díla naší národní literatury vůbec.

Mystická homilie sv. Vojtěcha o sv. Alexiovi mocně nadchla jednoho z největších básníků českých a katolických, Julia Zeyera, jako celý myšlenkový svět Benediktinů českých jest pln vý-

chodisk, z nichž čerpala doba pozdější, i novověk. Bohužel, nevíme o tom mnoho. Za jednoho z prvních mnichů břevnovských bývá pokládán i blahoslavený Světislav, snad mnich řezenský, pak ostrovský a břevnovský, missionář v krajině klatovské. V Klatovech byly později založeny dva benediktinské kláštery blahoslavenými Radomilem a Slavonkou.

V Klatovech žila Benediktinka, blahoslavená Amabilia, sestra Vladislava I. Oba kláštery klatovské ve XIV. stol. připadly řádu dominikánskému. Za válek husitských byly ostatky blah. Amabilie převezeny do Plzně. —

Byl-li přerušen po odchodu opata sv. Anastasia řeholní život v Břevnově, nemůžeme určiti. Již r. 996 byl zvolen druhým opatem za časů klidnějších mnich Jeroným. Řád benediktinský rychle v Čechách zdomácněl a břevnovský klášter nabýval silného vlivu na domácí kněžstvo obou obřadů, latinského i slovanského. Jak praví domácí tradice klášterní, složil tehdy do rukou opata Jeronýma své slavné sliby sv. Prokop, podle legend kněz slovanský a kanovník vyšehradský.

Podle zvyku tehdejších mnichů, toužících po ještě dokonalejším životě, stal se sv. Prokop s dovolením opatovým poustevníkem a prožil tak v samotě bouřlivá léta válek s Poláky a domácích

bojů mezi Přemyslovci. Zatím vládl v Břevnově opat Řehoř, muž pověsti světce, a po něm čtvrtý opat Arsenius. Kníže Oldřich se jednou na lovu v lesích sázavských setkal s poustevníkem Prokopem, vyvolil si ho za rádce a zpovědníka a založil mu klášter na Sázavě pro mnichy bohoslužebného jazyka slovanského. Prokop shromáždil kněze a mnichy slovanské, z nichž někteří žili v Břevnově, a stal se prvním opatem sázavským. Zakládací listina opatství je z r. 1033. Praví se, že sv. Prokop sestavil pro své mnichy i zvláštní, nová řeholní pravidla podle řeholí sv. O. Benedikta a sv. Basilia, přizpůsobená více domácím potřebám. Na Sázavě vznikla škola jazyka slovanského, podobně jako v Břevnově byla latinská. V každém klášteře byla i škola umělecká; na Sázavě vynikl opat Božetěch jako řezbář a sochař.

Klášter sázavský byl i kolébkou staroslověnské literatury v našich zemích. Svatý Prokop zemřel r. 1053, po jeho smrti si mniši nedovedli dlouho mezi sebou udržeti kázeň. Pro stálé rozbroje, které jistě byly ještě zveličovány nevraživými Němci, byli slovanští mniši vypuzeni a klášter osazen řeholníky přísné observace z Břevnova, a mnich Děthard ustanoven opatem r. 1097. Mniši obřadu latinského z Břevnova však byli právě tak dobrými Čechy a Slovany, jako je-

jich předchůdci obřadu východního. Působili v tradici sv. Prokopa v monastýru požehnaně až do válek husitských. Hrob sv. Otce Prokopa je nyní v chrámu Páně u Všech Svatých na Hradě pražském, kam byly sv. ostatky přeneseny r. 1588.

Vévoda Břetislav I., velký přítel českých benediktinů, se za válečné výprava do Polska zmocnil i ostatků sv. Vojtěcha, sv. Radima a sv. Pěti bratří a společně s biskupem pražským, blah. Šebířem, Benediktinem břevnovským, je uložil v Praze u sv. Víta a ve Staré Boleslavi. Tehdy teprve Čechové napravili aspoň z části křivdu, spáchanou na svém druhém biskupovi. Než byly ve Hnězdně sv. ostatky vyzdviženy, nařídil bl. Šebíř třídenní přísný půst a modlitby. Pak teprve v triumfálním průvodu byly ostatky přeneseny do Čech, až se vojsko české jménem celého národa slavnostně odřeklo všech hříchů, pro které sv. Vojtěch z Čech odešel.

V Polsku je rozšířeno mínění, že prý pravé ostatky sv. Vojtěcha zůstaly ve Hnězdně, že byly před Čechy skryty, a že v Praze jsou buď jen ostatky sv. Radima, anebo nějaké ostatky podvržené. Je to však výmysl pozdějších polských kronikářů; z pramenů kritických nejstarších dob v Čechách, v Polsku i jinde v cizině je jasno, že pravé ostatky sv. biskupa Vojtěcha odpočívají

v Praze v katedrále svatovítské. Jsou nyní uloženy na oltáři Panny Marie Pasovské v kapli u hrobu sv. Jana Nepomuckého.

Nedlouho po přenesení ostatků sv. Vojtěcha do Prahy za pátého opata břevnovského Menráda, muže vynikajících vlastností, zbudoval kníže Břetislav v Břevnově nový velký chrám ke cti sv. Vojtěcha. Starý, dřívější opatský kostel sv. Benedikta, Alexia a Bonifáce se stal farním. Ke cti sv. poustevníka Vintíře pak kníže štědře obdaroval břevnovské archisterium statky a založil mu proboštství v Rajhradě r. 1048.

O Životě sv. Vintíře koluje mnoho domněnek a nedoložených tvrzení pro nejasnost vykladatelů písemných pramenů. Hrob tohoto vynikajícího světce, typického pro rytířský a mnišský středověk, syna X. a XI. století, doby dnes nechápané, se podle všeobecného mínění nalézá v místech oltáře jemu zasvěceného v barokní basilice sv. Markéty v Břevnově. Svatý Vintíř jest jedním z mála kanonisovaných světců národnosti německé, jehož úcta v Čechách znárodněla. Dle domácích zpráv břevnovských stál v kostele kláštera polického dlouho starobylý oltář, kde byl vyobrazen sv. Vintíř se sv. Václavem a sv. Vojtěchem s nápisem: „Patronové země české, orodujte za nás!“ V dlouhé řadě svatých a blahoslavených z řádu benediktinské-

ho v Čechách byl v českých klášteřích vedle sv. Vojtěcha a sv. Prokopa nejvíce uctíván sv. Vintíř. Ještě před vypuknutím válek husitských děla se v Břevnově na hrobě tohoto světce četná zázračná uzdravení. Teprve z doby pozdější, snad od potulných husitských a protestantských kazatelů pochází, ničím v pramenech nedoložená pomluva, že prý Vintíř k nám převedl vojsko německé proti knížeti Břetislavovi. Je však známo, že sv. Vintíř byl křestním kmotrem Břetislavovým a že zemřel v jeho náručí. Břetislav k jeho poctě zakládá Rajhrad. Sv. Vintíř nemohl být nepřítelem Čechů, vždyť sám sloužil jako vysoký důstojník ve vojsku knížete Oldřicha, byl vroucím ctitelem sv. Vojtěcha a přál si býti pochován v českém Břevnově, kam ho chtěli dosaditi za opata, ačkoli byl mnichem německého opatství niederaltaišského. Sv. Vintíř uměl jazyk slovanský a byl misionářem národa Luticů.

Není řídkým případem, že se před románskou deskou s podobou sv. Vintíře, zasazenou do zdi kostela břevnovského, zastaví nějaký návštěvník kláštera, uvažuje, proč jako svatý je uctíván tento muž, z doby ideálů desátého století o nenárodní, latinské kultuře ottónské renaissance, nepochopitelné často se stanoviska nynější doby. Sv. Vintíř pocházel z rodu knížat duryňských, žil v Hes-

sensku, i v Čechách na dvoře Oldřichově; byl jistě osobností významnou a důležitou, když se stal kmotrem následníka knížecího trůnu českého, Oldřichova syna Břetislava. Odřekl se však světa, putoval do Říma, a stal se mnichem benediktinským v Dolním Altaichu a později se svolením opata sv. Gotharda i poustevníkem. Žil dlouhá léta v lesích šumavských, v kraji prácheňském, v odlehlosti trávě zbožný život a posluhuje v čas potřeby poutníkům. Za výprav vojenských ošetřoval raněné a nemocné vojáky a těm ukazoval cestu z hlubokých lesů šumavských, tato služba snad se mu později vyložila jako zrada. Nedlouho před smrtí se ještě setkal se svým odchovancem, knížetem Břetislavem a pražským biskupem, blah. Šebířem, a projevil přání, aby byl pochován v Břevnově, v klášteře jemu velmi drahém. V Břevnově mu postavili v kostele mausoleum, později i kryptu se stříškou. Po válkách husitských a po zničení kláštera břevnovského upadla v zapomenutí úcta k sv. Vintíři i jeho ostatkům. Ostatky, zazděné za oltářem u sv. Markéty, jsou považovány za pravé toliko dle ústní tradice četných svědků města Police, kteří od nepaměti slýchali, že jsou to ony.

Jest třeba se zmíniti i o jiných význačných benediktinech z prvních dob archicoenobia břevnovského. Nástup-

cem sv. Vojtěcha na biskupském stolci pražském byl korbejský mnich Deodat (Bohdal), kněz bezúhonné čistoty a zlatých mravů, jak svědčí Kosmas. Čtvrtým biskupem pražským byl Ekkard, rodem Němec, mnich a opat kláštera v Naumburku. Žil nějaký čas i v Břevnově a byl proboštem pražské kapituly; zasloužil se o církevní přísnou kázeň a byl vynikajícím kazatelem. Pátým biskupem byl Hyzo, Čech a mnich břevnovský. Nebyl sice příliš výmluvný, jako jeho předchůdce, avšak vyznamenával se ušlechtilostí mravů, učeností a zvláště podivuhodnou dobročinností. Denně míval na stravu 40 chudých, sám se s nimi modlil a jim posluhoval. Zemřel r. 1030. Jeho nástupcem byl blahoslavený Šebíř,mnich břevnoský, „prelát ryze české krve bojarské". Jeho život je plný významných událostí. Byl osobním rádcem Břetislava I., součastníkem sv. Prokopa a sv. Vintíře. Za jeho vlády bylo zřízeno biskupství v Olomouci, kde prvním biskupem byl blah. Jan, mnich břevnovský. Šebíř byl velikým ctitelem sv. Václava a pravým následovníkem sv. Vojtěcha. Legenda vypravuje, že modlitbou utišil zemětřesení. Kronikáři a dějepisci čeští s obdivem píší o jeho osobnosti. Zemřel 9. prosince 1067; je pohřben první v řadě čtrnácti pražských biskupů před náhrobkem sv. Víta v ochozu katedrály pražské. Pro svou apoštolskou hor-

livost byl odedávna uctíván jako svatý. Desátým biskupem pražským byl bl. Menrád, benediktin bamberský, ctitel sv. Vojtěcha a poutník jerusalémský. Zemřel r. 1134. Břevnovským benediktem byl i první biskup vratislavský, blah. Bohumír. Sázavský mnich Duch se stal prvním biskupem záhřebským; sázavský opat Silvestr byl zvolen biskupem pražským, ale resignoval. Zemřel na Sázavě 1161.

V XI. až XIII. stol. bylo v Cechách a na Moravě založeno mnoho benediktinských klášterů. S Břevnovem byla zvláště úzce spojena proboštství v Rajhradě, Polici a Brounově. Ostatní kláštery podléhaly opatům břevnovským jako visitátorům. Ještě v X. stol. vzniklo opatsví sv. Jana Křtitele na Ostrově u Davle. Osadili je němečtí mniši z Dolního Altaichu. Zakládací listina je z r. 999. Proboštství tohoto kláštera bylo v Sv. Janě pod Skalou, na místě, kde již za dob sv. Ludmily žil zbožný poustevník svatý Ivan. Zde po zničení kláštera ostrovského měli sídlo opati ostrovští. Ostatky sv. Ivana byly nalezeny v XVI. stol. Jiná proboštství ostrovská byla na Velízi u Žebráka, v Zátoni u Krumlova, v městě Slaném, Teslín na vrchu Baštiny u rybníka Padrťského mezi Rožmitálem a Mirošovem a v Nicově u Kašperských Hor. Tyto kláštery zanikly za válek husitských. Klášter sázavský měl své filiál-

ky ve Zbýšově na Čáslavsku a v Dřevíči na Lounsku; obě zanikly v husitských bouřích. Třetí převorát sázavský byl Želiv, r. 1144 povýšený na opatství. Již r. 1149 však tam byli uvedeni premonstráti z kláštera steinfeldského s opatem blah. Gotšalkem.

Břevnovský mnich Mikulec, pocházející z předního českého rodu, žil jako poustevník v krajině pardubické a dal původ klášteru opatovickému. Původní převorát břevnovský vyrostl na slavné opatství, nejbohatší v Čechách. Je známo jméno znamenitého opata Neplacha († 1371), který studoval v Bologni, byl rádcem císaře Karla IV. a arcibiskupa Arnošta a sepsal kroniku. Mezi proboštstvími kláštera opatovického je i Křesobor (Grüssau) na německém svahu Krkonoš, který byl znovu osazen r. 1919 německými mnichy z Emauz v Praze, a Wahlstadt (Dobré Pole) v Pruském Slezsku, pozdější filiálka Břevnova a Broumova.

Klášter v Kladrubech byl osazen z Zwielfalten a míval clugnyskou observanci. Proboštví měl v Přešticích, v Přimdě a v Touškově. Klášter Vilémov vznikl z cely poustevníka Viléma, muže svatého, mnicha břevnovského. Zanikl i s převorátem v Uherčicích na Moravě po válkách husitských. Klášter Panny Marie v Postoloprtech (Porta Apostolorum-Brána apoštolská) byl po Ostrově

asi nejstarší v Čechách. Měl překrásnou knihovnu a drahocenný archiv. Vše bylo zničeno husity. Filiálky byly v Brzvanech (Janna Vitae" — Brána Života), v Žatci, v Klášterci „Kadaně" a ve Voči.

Na Moravě byl nejslavnějším klášterem benediktinským Třebíč, založený r. 1101. První mniši byli asi z Břevnova a Rajhradu. Tento klášter byl požehnáním pro Moravu; basilika opatství třebíčského sv. Prokopa se dosud zachovala, je po katedrále svatovítské nejkrásnějším chrámem v českých zemích. Architektonicky má význam evropský. Probošství třebíčská byla v Komárově u Brna, v Měříně, v Březové u Opavy a v Klášterci na Moravě. Války husitské byly příčinou i zániku kláštera třebíčského.

Některé kláštery, původně benediktinské, připadly později řádům jiným. Tak Strahov, založený pro mnichy břevnovské, osadili premonstráti, podobně jako Želiv, Litomyšl a Hradisko u Olomouce. Hradisko založil blah. Jan, první biskup olomoucký, mnich břevnovský. Klášter mnichovohradištský dostali cisterciáci.

Řád cisterciácký se v Čechách velmi rozšířil, ač měl jen 15 klášterů, polovic než černí benediktini, měl nejvíce mnichů. Několik klášterů měli u nás také kartuziáni.

Krajině polické mýtil na začátku

XIII. stol. lesy poustevník Juřík, mnich rajhradský, a po jeho smrti mnich břevnovský, jáhen Vitališ s několika bratřími za opata Chunona, kterému král Přemysl Otakar I. daroval celou krajinu polickou. To byly počátky slavného kláštera Sedmibolestné Panny Marie v Polici. Břevnovští mniši měli také proboštství v Nezamyslicích u Sušice, kde postavili krásný veliký kostel, a ve dvou kostelích, u Plzně a nad Vltavou.

Za opata Martina I. byl do Břevnova darován ostatek sv. panny Markéty, jehož se zmocnilo české vojsko v táboře maďarském po vítězné bitvě u Kressenbrunu, při které, jak vypravuje pověst, se nad českým praporcem zjevili sv. patroni Václav, Vojtěch, Prokop a Pět bratří. Sv. Markéta byla umučena koncem 3. stol. v Antiochii, poněvadž se nechtěla vdáti za pohanského ženicha a zříci se víry křesťanské. Břevnoští mniši, kteří bývali kaplany ve vojsku českém, kteří nosívali do bojů kopí sv. Václava s praporcem sv. Vojtěcha a jejichž modlitbám bývalo přičítáno nejedno vítězství, jako na př. v bitvě u Chlumce, kdy Soběslav zvítězil nad přesilou císaře Lotara, uchovávali vzácný ostatek v uměleckém, ze zlata tepaném relikviáři veliké ceny, který se dosud v klášteře uchoval. Ostatek sv. Markéty byl do Břevnova vezen v slavném průvodu někdy r. 1262 na vyprošení deště po-

dle nařízení biskupa Jana III. Déšť skutečně nastal a na památku toho se na sv. Markétu odedávna koná pouť do Břevnova a do královského letohrádku Hvězdy.

Král Přemysl Otakar II. založil pro břevnovské benediktiny klášter u sv. Tomáše na Malé straně pod Hradem pražským, který však za Václava I. byl postoupen novému řádu poustevníků augustiniánských.

Po smrti „zlatého a železného krále“ Přemysla Otakara II., kdy Čechy byly v moci žoldnéřů braniborských, trpěly mnoho i české kláštery benediktinské, jež musely mnoho statků zastaviti a sháněti Němcům výkupné. Některé kláštery byly od vojska vyloupeny. Břevnov zničen a vypálen divokými hordami Kumánů.

Za krále Václava II. nastoupil na stolec sv. Anastasia v Břevnově devatenáctý opat Pavel I., rytíř Bavor z Nečtin (1290—1332), jeden z nejznamenitějších mužů, kteří v Břevnově žili za skoro 1000 let trvání monastýru. Značně zvelebil a rozšířil klášter, takže v něm od té doby až do zničení husitskými vojsky sídlelo na 500 mnichů, kteří zachovávali t. zv. „věčný chór“, „laus perennis“ ve střídání jednotlivých skupin. Abychom si učinili správný obraz o velkoleposti středověkého řeholního života, nemusíme se

ohlížet po slavných opatstvích Francie a Německa, když v našem domácím arciklášteře půl tisíce mnichů na jednom místě sloužilo Bohu v chóru, v dílnách, na poli, v práci tělesné i ve studiu. V Opatovicích prý bývalo na 200 mnichů, v Rajhradě přes 100.

Opat Pavel Bavor postavil nový klášter v Polici a v Broumově, v krajině osídlené německými kolonisty, založil r. 1322 proboštství ke cti sv. Václava s chrámem sv. Vojtěcha. Věd a umění milovný opat povolal do staré břevnovské školy stavitelské a umělecké nové mistry z Met a dal postavit mnoho budov a chrámů v tehdy novém francouzském slohu gotickém. Přestavěl v Břevnově klášter a kostel sv. Vojtěcha, postavil novou křížovou chodbu, kapli Panny Marie, prelaturu, refektáře a dormitoria mnichů, nemocnici a dům pro hosty. Zvláště pečoval o knihovnu, pro kterou koupil kromě spousty jiných rukopisů zejména pověstný „Codex giganteus“ (kodex obrovský nebo také ďábelský, diabolicus).

„Codex giganteus“ byl sepsán neznámým mnichem benediktinského opatství podlažického. Podlažice byly založeny r. 1159 blah. Janem Vrbatou, českým šlechticem, který v klášteře zbožně žil a zemřel a byl uctíván jako svatý (svátek 21. prosince). Onu vzácnou knihu, považovanou za jeden z

divů světa a obestřenou mnohými pověstmi, koupil opat Bavor pro břevnovskou knihovnu. Dostala se později do sbírek císaře Rudolfa II. a za války třicetileté byla Švédy zavlečena do Stockholmu, kde je dosud chloubou královské knihovny.

Podle tohoto skvostu románského umění, který obsahuje výtah veškeré tehdejší vědy, si můžeme učiniti obraz úrovně tehdejších českých benediktinů, pěstujících od počátku čilé styky s nejdůležitějšími kláštery západu a udržujících krok s postupem tehdejší vzdělanosti.

V Břevnově, jako v každém větším benediktinském klášteře, byla slavná škola, která vedle řádového dorostu, oblátů, vychovávala tehdejší českou inteligenci laickou i duchovní. Učilo se hlavně latině a po latinsku, tehdy mezinárodním jazyku vzdělanců, ale i jazyku slovanskému. Škola broumovská, která odchovala i Arnošta z Pardubic, trvá dosud jako řádové gymnasium, dnes německé, již po šest století. Vyučovalo se ve smyslu středověkého školství církevního. Mluví se dokonce o šedesáti doktorech a lektorech, které měla škola břevnovská. O benediktinském školství českém, které by vyžadovalo podrobného studia, možno mluviti vždy s největší hrdostí. Z břevnovského archisteria a z ideji břevnovských vyšla velká řada

znamenitých mužů, kteří působili požehnaně v zemích českých i v cizině. — Jesuita Balbín, spisovatel Alois Jirásek, ministr Rašín jsou žáci Benediktinů broumovských.

Klášter břevnovský vyplnil u nás v době přemyslovské a lucemburské poslání, jemuž není v Čechách rovno. Dovede si mezi všemi českými kláštery vždy zachovati přednost. O přísné kázni řeholní v Břevnově podávají svědectví četní pražští biskupové a králové, i sám Karel IV. Misijní práce mnichů měla rozměry obrovské. Posvátná liturgie se podle předpisu Zakladatelova konala vždy s nádherou a přesností v kostelích kláštera, který byl na tehdejší poměry královskou stavbou. Klášterů, založených, osazených a udržovaných z Břevnova, počítá se na 25. Břevnovští opati, hodnosti knížecí, byli rádci královskými a i důvěrníky papežů.

Kolik knih bylo v Břevnově opsáno slavnými písaři a kolik iluminátorů je vyzdobilo, nemůžeme dnes zjistiti. — Z největší části byly poklady klášterních biblioték v Čechách zničeny od husitů. Otec českého dějepisu Kosmas věnoval třetí díl své slavné „Kroniky české“ břevnovskému opatu Klementovi s nadšenými slovy, kterými mluví o učenosti tohoto opata a jeho znalosti Písma sv. a filosofie. Opat Menrád dal původ k zvláštnímu pěstování studia historie

v Břevnově; ze starých inventářů známe názvy mnoha svazků kronik a análů, které však většinou jsou ztraceny. — V Břevnově mají svůj původ mnohé vzácné zachované knihy rukopisné z doby románské a gotické, jako „Kodex vyšehradský", „Mater verborum" a j. Benediktinské kláštery byly v nejstarších dobách ohnisky písemnictví domácího. Nejstarší české památky slovesné vznikly v klášteřích, kde byly i opisovány a uchovávány. Klášter břevnovský má v této práci jistě podíl největší, už jako klášter pražský. Nejstarší české písně, jako sv. Václave, Slovo do světa stvořenie a j. mnichů ostrovských ukazují chorální melodií na původ do klášterů Řádu benediktinského, který má chorál ve své liturgii a skutečně tam byly opsány a zachovány.

Obrovský význam má předhusitský Břevnov i na poli hospodářském a sociálním. Ze dvou vzácných památek z té doby, jež se nám zachovaly, z klášterního urbáře (soupis statků a nemovitého jmění) z r. 1405 a z inventáře seznáme, že klášter byl majitelem 41 poplužních dvorů, 86 celých vesnic a 13 částečně, které z valné většiny byly založeny a zařízeny klášterem. Mniši zaváděli v Čechách vše, co kde v cizině poznali dobrého, zlepšovali půdu, zaváděli řádné dobytkářství, lesnictví a zahradnictví. Tato práce plyne čistě z ducha Řehole,

jež je nejen asketickou, nýbrž i praktickou, podle hesel „Ora et labora“ a „Ut in omnibus glorificetur Deus“. Poddaným kláštera se žilo dobře pod berlou. V zahradách, lesích a dvorech bylo zaměstnáno sta zemědělců a řemeslníků. Nesmírný význam sociální a dobročinný nedovedeme dnes ani dobře oceniti. Kolik chudých a hladových jen klášter přijal a nasytil, kolik pocestných nalezlo útulek u mnichů, jimž pohostinnost je příkazem sv. Řehole. Tyto své sociální funkce plnil Břevnov správně až do neblahých let bouří husitských.

Opat Bavor měl v klášteře také zvláštní dílnu uměleckého průmyslu, kde se vyrábělo po vzoru dómů a velikých klášterů v cizině takřka po továrnicku vše, čeho bylo třeba k zařizování kostelů a klášterů. Někteří dějepisci přisuzují břevnovským prelátům dokonce právo raziti peníze. Budova gotická, nazývaná „mincovna“, stávala v Břevnově až do vlády opata Otmara († 1738). Je zjištěno, že v Břevnově byla i dílna kovolitecká.

První stavby benediktinské byly hlavně dřevěné, a i v době pozdější byl tento způsob stavby v oblibě. Práce stavitelských a kamenických škol břevnovské a sázavské je patrna na velkém množství staveb chrámových v Čechách. Nejkrásnějším architektonicky z benediktinských klášterů býval nazýván mo-

nastýr v Opatovicích. O kráse těch staveb můžeme si učiniti úsudek podle zachované klášterní basiliky Panny Marie a sv. Prokopa v Třebíči na Moravě, která se všeobecně pokládá za nejkrásnější z našich chrámů po velechrámu svatovítském.

Pokud víme, bylo v Břevnově celebrováno vždy v liturgii latinské, ale nelze mluviti o nějakém odporu na př. k obřadu slovanskému. Odporovalo by to naprosto duchu doby sv. Vojtěcha, jemuž se přičítá zavedení do Břevnova písně „Hospodine, pomilujny“, která jest církevně slovanská, a jeho následovníků. Břevnov ostatně pod berlou opata visitátora spojil několikrát liturgii západní i východní, jazyka latinského i slovanského, maje právomoc nad Sázavou, sv. Mikulášem na St. Městě i nad Emauzy.

Za vlády císaře Karla IV. slavné paměti, velkého příznivce Řádu benediktinského, vzniklo u nás několik nových benediktinských klášterů. Tak na Starém městě pražském založili roku 1346 Mikuláš Rokycanský, měšťan pražský, a Jan, biskup olomoucký, panenský klášter Svatého Ducha čili „Milosrdenství Božího“ pro jeptišky opatství svatojirského. Tento klášter zanikl v dobách husitských, kostel je dnes farní. Císař sám se stal zakladatelem dvou benediktinských opatství. Se svolením papeže Klimenta VI. v Avignoně a visitátora

českých benediktinů, břevnovského opata Předbora, založil r. 1347 nový klášter Na Slovanech na Novém městě pražském u kostelíka sv. Kosmy a Damiána ke cti Panny Marie, sv. Jeronýma, Cyrila, Methoda, Vojtěcha a Prokopa, který byl nazván Emauzy podle Evangelia Pondělí velikonočního, kdy byl nový klášter posvěcen (r. 1372). Do nového kláštera byli povoláni mniši slovanští řehole benediktinské z Dalmácie; po létech založili si svou filiálku v Klepařích u Krakova roku 1390.

Karel IV. dal Broumovu práva města královského, jako sousednímu Kladsku a Hradci Králové. Při návratu ze své císařské cesty korunovační z Říma roku 1355 se zastavil v arciklášteře břevnovském a odtud pod zlatými nebesy s černým orlem říšským vjel slavně do Prahy jako první císař z královského rodu země české, přinášeje s sebou vzácný poklad ostatků sv. Víta, mučedníka a patrona katedrály pražské. Na památku svého zachránění před vzbouřenci v Miláně povolal do Prahy mnichy benediktinské obřadu ambroziánského a založil jim opatství sv. Ambrože na Novém městě pražském. Tento klášter byl zničen ve válkách husitských; na jeho místě pak si postavili konvent Františkáni irští (hybernští), až v dobách osvícenství jejich kostel byl zrušen.

Karel IV. udělil podobné výsady, jaké

měl klášter svatojirský, panenskému klášteru v Pustiměři u Vyškova na Moravě, kde jeho sestra byla abatyší. — Tento klášter, který stál od r. 1354 ve vzájemném modlitebním bratrstvu s kláštery břevnovským, rajhradským a polickým, míval od papeže vzácné privilegium, že na Bílou sobotu k večeru při západu slunce směla být v konventním chrámu Páně sloužena t. zv. „missa aurea". Klášter pustiměřský, zpustošený husity, zanikl v 16. století.

O veliké přízni Karla IV. vůči benediktinskému Řádu svědčí mnohé pověsti, na př. o pokladě opatovickém. Opat Petr Lazur je osoba historická, uvedená rovněž v nekrologu břevnovském. Karel IV. zemřel r. 1378. Jeho syn Václav IV. vedle svých některých dobrých vlastností však smutně proslul hlavně nestřídmostí a prchlivostí. Dal umučiti i generálního vikáře ctih. arcibiskupa sv. Jana z Jenštejna, kanovníka Jana z Nepomuku. Sv. Jan Nepomucký jest vklíněn do historie českých benediktinů několikanásobně. Jest odchovancem jednak cisterciáků opatství nepomuckého, jednak klášterní školy žatecké, kde bylo proboštství kláštera postoloprtského. Sv. Jan, mučedník tajemství zpovědního, zemřel i za práva benediktinů kladrubských, z jejichž překrásného kláštera mělo být zřízeno biskupství, v den sv. O. Benedikta 21. března r. 1393. Benediktini však jsou

i svědky velikého pokání krále Václava za vinu, spáchanou na sv. mučedníkovi Janovi; několik dní po jeho smrti vykonal kající skutky milostivého léta, které téhož roku vypsal papež Bonifac IX. Kromě předních kostelů pražských byl k získání odpustků ustanoven i arciopatský chrám Páně sv. Vojtěcha v Břevnově.

Hrozné provinění krále Václava na předním českém prelátu bylo jakousi předzvěstí dalších smutných událostí, jichž následky cítí česká země dosud. Blahodárný vliv řehole sv. Benedikta sluší též spatřovati u národa českého ve zdůrazňování mírnosti, koruny křesťanských ctností. Askese bez sv. mírnosti provozovaná dala podnět oněm neblahým bouřím středověkým, jež bývají neprávem spojovány toliko s osobou Husovou a náboženskými polemikami mnichů, hlavně Benediktinů s českým kacířstvím.

Roku 1396. počal kázati a působiti původně horlivý a bezúhonně žijící katolický kněz Mistr Jan Hus z Husince, professor filosofie na tehdáž světové pověsti se těšící universitě pražské, kde se vše, co se v Evropě kde dělo, přirozeně prodebatovávalo. Učení Wiklifovo zaujalo slovanským temperamentem obdařeného Mistra tou měrou, že počal prostým měšťanům a neučenému lidu horlivě vykládati různé otázky, jakých

v učených kruzích bylo ještě na koncilu Kostnickém hojně a musely býti řešeny na slovo vzatými theology a církevní autoritou. Nestačilo na ně soukromé mínění pouhého professora. Chladný rozum scholastiky znalých učenců mohl jedině posouditi, co Hus zastával.

Praha byla tehdáž Babylonem evropských národů. Kláštery české úrovní vzdělání svých členů soupeří s universitou. Ctěme jen životopisy našich velkých katolických mužů z této doby, k nimž patřil původně i Hus, pokud nezačal učiti bludům a podvraceti nejvyšší princip autority v církvi, jejíhož rozhodujícího slova bylo v této době tak svrchovaně zapotřebí. Koncil Kostnický vlastně teprve rozhodl o supremacii papeže nad koncilem, o čemž, ač se to prakticky dávno dělo, byla některá v Evropě šířená různá mínění, vzniklá hlavně též z neblahých poměrů na stolci papežském. Asketický život Jana z Jenštejna, Arnošta z Pardubic, velikého žáka Benediktinů Broumovských a Miliče z Kroměříže zůstal však v mezích učení pravověrného. Pozdní středověk, osvícený studiem humanistickým, vážně chápal evangelium. Káže se o příchodu Antikristově, přibíjejí se na vrata chrámů působivá témata, pořádají se duchaplné debaty theologické, pod protektorátem geniálního panovníka, jako byl Karel IV., jenž dovedl odpustiti Miličovi, když

na něho ukázal z kazatelny, jakožto na Antikrista!

Napomínání kněžstva ku pokání z kazatelen, všelijaké středověké polemiky svědčí zcela o opaku konvenčních tvrzení o rozkladu Církve a o nedůstojném životě kleru. Čtěme jen prameny! Právě tato doba, v níž káže Hus, oplývá nadbytkem stkvělých kněžských životů a velikou hloubkou soužití lidu s Církví. Všichni reformní kazatelé káží návrat k Bohu, reformou nasycena jest psychosa národní až k přestřelkům. Naši dějepisci, většinou buď protestanté anebo neznalí života církevního začali tvrditi, že by prameny tu a tam pranýřující veřejně poklesky toho kterého duchovního, mínily všeobecnou pokleslost kázně. Naopak! Co vše bylo tehdá možno, se strany lidí, kteří třebas že příliš daleko zašli, o tom nás poučuje asketický život Miličův.

Čteme-li životopis Jana z Jenšteina, anebo velikého kazatele Miliče z Kroměříže, život Arnošta, arcibiskupa pražského, neubráníme se dojmu, jak vážně pojímány náboženské otázky jak od kněží, tak i od šlechty, měšťanů a všech stavů. Kázáno o příchodu Antikrista, vyhlašovány theologické půtky, evangelium respektováno a pozdní středověk, osvícený studiem humanistickým, zmítá se přelomem doby. Napomínání kněžstva ku pokání z kazatelen, všelijaké

středověké prostředky správní, nevraživost nižšího a polovzdělaného kleru na vyšší a hlavně na privilegovaný stav mnišský působí na zbožné laiky, roznícené psychosou své doby a všech jejích příčin, že oni chápou se otěží a chtí fysickým násilím dáti průchod právům království božího na zemi. Milič z Kroměříže putuje v apoštolské horlivosti do Říma, přibíjí na vrata basiliky lateránské théma svého kázání o Antikristu. Milič chce umříti za pravdu, chce býti mučedníkem. Zbožně se modlícího najdou ho ve chrámu a nevědouce, v jakém duchu káže, podrobují ho výslechu. Milič jest v okovech v inkvisitorském vězení, žádá svoji bibli a píše ohnivé kázání. Jest osvobozen papežem Urbanem a kardinálem Albánským, sklízeje všude projevy úcty, obdivu a porozumění.

Toliko v Praze žebraví mniši říkají prý: Nejmilejší, ejhle, již Milič bude upálen! Prostému lidu bylo tudíž téměř nemožno vyznati se v tom, která z těch v pověsti svatosti působící osoba je pravověrná a která nikoli. Asketická přísnost středověká stála před problémem poslušnosti vůči autoritě. Mírnost, koruna ctností, tolik svatým Benediktem na cestách duchovních doporučovaná, byvši zanedbávána těmito muži slovanského temperamentu, strhovala je i lid nejen k výbuchům pravého poká-

ní, ale i k čistě středověkým úkazům davové psychy.

Bludy anglického kacíře Wiklifa, které Hus přijal za své, se jeho strhujícími promluvami rozšířily mezi lid. Vznikající národní sebevědomí, sociální otřesy, zápletky politické a neurovnané poměry v Církvi spolu se vzníceným náboženským romantismem — to vše způsobilo onen neblahý stav. Byv koncilem označen za kacíře, odevzdán moci světské, která jej dala podle stavu tehdejšího barbarského práva a tehdejších zákonů upálit 6. července 1415.

Barbarský prostředek smrti upálením byl v době takových napietí mozků jistě nikterak schvalovatelným, ale zajisté aspoň pochopitelným opatřením proti náboženskému blouznění, jemuž propadali středověcí lidé, kdy zdravý rozum mohl býti uhájen jedině tímto děsným prostředkem, aby se zamezilo běsnění davů. Středověké právo neznalo dnešního občanského zákonníka, ani Karlu IV. se nepodařilo ještě prosaditi kodifikaci práva. Zločinci byli čtvrceni, lámáni kolem a popravováni, aby děsnou smrtí byli lidé strachem zdržováni od krádeží, vraždy a násilí. Aby se tomu předešlo, žádala Církev všude své vlastní právo. Na statcích Benediktinů byli též zločinci polepšitelní přidržováni k práci, jakožto t. zv. dušníci, života lidského setřeno. Mnohdy vstupovali též do klá-

štera lidé zločinem se provinivší, jakožto kajícníci. Pomysleme si, že Církev neprosadila ještě dodnes mnoho svých požadavků a tehdáž v dobách barbarství středověkého přes všechen zevní nátěr ona to byla, jež každou píď sociálních výhod musela vykupovat obětmi. Býti kacířem znamenalo obraceti se proti této blahodárné instituci, jejíž dobro všeobecně každý instinktivně cítil a děsný trest, jaký světská moc určivala na zločiny vůbec, přenešen i na politický zločin kacířství. Náboženské spory, ve ve všech zemích osudné, nicméně jsou důkazem, že jsou všichni lidé v tom zajedno, že jen jedno učení může býti pravé. Bezpříkladná surovost, s jakou se válčilo, výchova tehdejšího člověka, aby vydržel tvrdý život bez našich technických vymožeností, způsobovala celkovou větší odolnost nervů. Rozčilující scény nahražovaly lidu dnešní požitky ušlechtilejší. Lid se bavil bohoslužbou a kázání mu nahražovala dnešní noviny a literaturu. Benediktini ve středověku rádi hověli této zálibě lidu v nádherných obřadech. Význam kněze byl tenkrát nesmírný a vliv kněze oblíbeného přesahoval všechno ponětí. — Proto následky pádu Husova byly pro náš lid přímo tragické. Nebylo však vyhnutí. Hus věděl, co činí, co ho čeká a šel k popravišti, zpívaje píseň velebě neposkvrněné Panenství Matky Boží.

Jakým právem však si ho přivlastňují dnešní extrémní směry náboženské, jest záhadou, neboť nevěří z nich nikdo již ani písmeně z toho, co učil. V nesmírném rozčilení, jež v Cechách zavládlo po smrti M. J. Husi, nebylo lze čeliti běhu dalších událostí. Po smrti krále Václava se nechuť zfanatisovaných davů proti řeholníkům projevila skutky. Podle odporu Husova ke klášterům dovedeme správně určit i jeho povahu. Chápeme dobře, že největší nenávist byla proti klášterům Rehole sv. Benedikta, činných benediktinů, cisterciáků a kartuziánů, které se těšily pověsti klášterů nejpřísnější kázně.

Z odpůrců Husových vynikal nad jiné doktor pařížské university, břevnovský mnich Jan z Holešova, zvaný „malleus haereticorum — kladivo kacířů". Byl v poselství věrných českých katolíků na koncil kostnický a sám vystupoval proti Husovi jako kazatet a spisovatel Dochovala se nám některá jeho díla, svědčící o bystrosti tohoto učence a podávající spolu obraz v duchu tehdejšího Břevnova. Je prvním českým folkloristou, napsal dílo o vánočních zvycích lidu českého „Largum sero sive largissimus vesper". Brückner jej nazývá prvním srovnávacím filologem slovanským. Dle nejnovějších badání sluší mu přičísti diakritickou opravu českého pravopisu, za jejíž původce býval

mylně považován M. J. Hus, ačkoli pravděpodobnějším je tvrzení, že to byla celá písařská škola břevnovská, která nejrůznějšími zkratkami si snažila zjednodušiti hmotnou práci starého zpřežkového pravopisu. Pravopis břevnovský trvá v podstatě dodnes. Jan z Holešova sepsal i výklad hymny „Hospodine, pomiluj ny", dále knihu na oslavu Panny Marie „Sermones de laudibus B. M. V.", proti husitům traktáty „An credi possit in papam" (Lze věřiti papeži?) a „Utrum corpus Christi in sacramento sit adorandum". Originály a opisy těchto spisů jsou zachovány v opatství rajhradském na Moravě; některé dosud nebyly tiskem uveřejněny.

Víme i o jiných vynikajících mužích Břevnova v té době. Opat Diviš, jenž byl v Paříži povýšen na doktora theologie a filosofie, vynikal tou měrou mezi českými vzdělanci, že sám Karel IV. s velikou zálibou naslouchal jeho disputacím. Mnich Jan, pozdější probošt rajhradský, byl „Decretorum doctor' a sepsal dílo „Commentarii Decretales". — Olomoucký kapitulní děkan Ondřej z Třeboně z rodu rožmberského (Andreas Trebonaens) zřekl se své vysoké hodnosti a vstoupil do kláštera břevnovského. Zemřel r. 1409. Břevnovský mnich Klement byl r. 1408 rektorem pražské university. Mnich Václav z Chvaletic,

výtečný a oblíbený kazatel, sepsal traktát „De Passione et Morte D. N. Jesu Christi" (O utrpení a smrti Kristově). Jiní spisovatelé břevnovští té doby byli kněz Marek, autor traktátu o svátostech, a kněz Lev, autor spisů „Summa virtutum et vitiorum" a „Vita Sanctorum Patrum" („Souhrn ctností a chyb" a „Životy sv. Otců"). Tyto nepatrné zbytky literatury, jež se dochovaly, nejsou nikterak výpočtem celé literární činnosti konventu ze začátku XIV. stol., čítajícího na 500 členů. To je pouze nepatrný pohled do činnosti jednoho, třebas největšího monastýru sv. O. Benedikta v té době. Jaký život tedy asi byl ve všech dohromady, které tehdy byly většinou v plném rozkvětu!

Knihovně archisteria břevnovského, která tehdy jako zvláštnost měla velikou vzácnost v té době — mapu světa, darovali své knihy někteří znamenití kněží. Tak kromě slavného učence Ondřeje Třeboňského, jenž vstoupil do kláštera, tak učinil kanovník Adam z Nečetic a zejména slavný scholastik a filosof Vojtěch Raňkův z Ježova (Adalbertus ab Ericinio), který pak byl pohřben v klášterním kostele sv. Vojtěcha.

V klášteřích se přechovával veškeren duševní majetek celého českého národa po mnoho generací — řekl kdysi Otakar Březina. — Pak přišla prý nejslavnější doba našich dějin, jak tvrdí-

vávalo několik přepjatých stoupenců „pravdy a zákona Božího": spoušť, kterou způsobily bratrovražedné a zločinné války husitské, které národ stály tolik století tmy a úpadku, vzniklého zničením plodů celé národní vzdělanosti, shromažďovaných s takovou pílí po tolik století v klášteřích. My nikdy nemůžeme považovat husitské běsnění za důstojný projev národního sebevědomí. Za staletou poctivou práci sklízela katolická Církev v Čechách toliko rány palcátem a ostouzení v nespravedlivých výkladech dějin.

Bouře, dlouho potlačované, propukly v celé hrůze po osudném průvodu bývalého premonstrátského kanovníka Jana Želivského a po smrti krále Válava. Lid počal napadati domácí kněžstvo, které zůstalo věrno starému pořádku a vybíjeti kláštery.

Za těchto zmatků zemřel v Břevnově na jaře r. 1419 opat Zibřid, 26. na stolci sv. Anastasia. Dne 8. března 1419 zvolen shromážděnými mnichy v slavné kapitule za opata kněz Mikuláš, sakristián břevnovský. Podle podání se mniši rozhodli rozejíti, poněvadž vše ukazovalo na hrozné zmatky, a sejíti se, až by byl opět klid. Nový opat brzy po zvolení odjel s některými mnichy do Police a do Broumova, odvážeje nejvzácnější poklady klášterní: památky po sv. Vojtěchu, privilegia, nejdůležitější

listiny z archivu, nejvzácnější knihy a snad i ostatky sv. Vintíře. Jiní mniši, mezi nimi také Jan z Holešova a Václav z Chvaletic, se uchýlili do proboštství rajhradského.

A nastal den 22. května léta Páně 1420. Fanatický dav husitský, vedený Janem Žižkou z Trocnova, jehož vůdcovské nadání postavilo v čelo poštvaným davům, přepadl, vyloupil a zapálil kostely a budovy slavného odkazu sv. Vojtěcha. Několik mnichů, kteří ještě v klášteře zůstali, bylo zabito, jiní zajati a odvedeni. Když se pak ani nechtěli vzdát řeholního roucha, ani přijmouti kalich, byli upáleni na Pohořelci pod Strahovem 6. června 1420. Snad není daleko k slavnému okamžiku, kdy se i těmto svatým hrdinům spolu s jinými oběťmi zběsilosti a ohavnosti husitské dostane pocty oltářů a blahoslavenství Církve. Byl-li upálen Hus způsobem barbarským, toto běsnění šílených fanatiků kacířských proti tisícím nevinných řeholníků bylo snad toho ospravedlněním??

Smutno vzpomínat na trosky, které zbyly ze slávy Řádu sv. O. Benedikta v českých zemích. Arciklášter břevnovský zničen, Ostrov, Sázava, Postoloprty, Opatovice, Kladruby, Podlažice, Vilémov,... a dlouhá řada jiných klášterů, opatství, proboštství, převorátů a řádových far. A což vzpomeneme-li ještě na

cisterciáky a kartuziány: Sedlec, Zbraslav, Velehrad, Zlatá Koruna, Skalice, Smíchov, Plasy... Ambity, křížové chodby a rajské dvory, štíhlé věže chrámů a konventů, knihovny monastýrů a prelatury — vše zničeno. Národní česká literatura takřka celá spálena, z malovaných listů pergamenových, z krásně psaných misálů, antifonářů a kronik, jež dnes přechováváme v musejních vitrinách, si husité dělali palivo, ornáty krásně vyšívané a krumplované navlékali koním, nádoby posvátné kostelní, určené k Službě Boží, snížili k službě hospodské. — Ale přece je něco radostného, i v této hrůze. Ty zástupy věrných mučedníků, kteří se dali raději upálit, zabít a umučit nejděsnějším způsobem, než by zradili svého Krista, jsou důkazem jistě nejlepším a nejkrásnějším, jaký život to byl v těch zničených klášteřích. Na sedm set mučedníků se nejméně počítá jen z klášterů černých benediktinů, na tisíce je umučených cisterciáků. Umírali všichni rádi a ochotně, stařičký opat podlažický Jan, kladrubský prelát Verner stejně jako kněží, novici i bratři konvrši i jeptišky kláštera teplického, které usmrtili vyhozením z oken.

Většina klášterů již nikdy nepovstala ze ssutin. Zničením románských a gotických budov arcikláštera břevnovského uzavírá se nejslavnější souvislá pe-

rioda jeho dějin, jehož počátky zapsány jsou v nebesích skutky velikého počtu svatých mužů, jejichž životy by si zasloužily podrobného, zvláštního díla. — Čechy, které Karel IV. pozvedl na nejpřednější místo v Říši římské, jež byly na nejlepší cestě státi se duševním i politickým středem Evropy, národ, který byl v údobí mohutného rozmachu, klesl přičiněním husitů na místa rozkladu, rozvratu až skoro k samé záhubě a skončil ruinou našeho velkého středoevropského státu, velmocí soupeřící s Německem!

Za nepokojných let po válkách husitských bylo stále středisko břevnovských mnichů a sídlo opata v proboštství broumovském na hranicích českých. Opat Mikuláš zemřel v Broumově r. 1426; po něm sídleli všichni opati téměř stále v Broumově. Klášter utrpěl veliké ztráty na statcích i od císaře Zikmunda, který zastavil mnoho vesnic z klášterního majetku, aby měl na své válečné potřeby. Z Broumova byly obnovovány a osazovány některé zbořené kláštery, pokud jen bylo možno: Břevnov, Sázava, Přeštice, Kladruby, Touškov a j. Broumov byl také obléhán od husitů, ale útok vojsk šťastně odražen. Jan z Holešova se stal proboštem v Rajhradě a zemřel roku 1436.

Po opatu Mikulášovi následoval Heřman, který z pobořených a zničených

klášterů benediktinských ještě zachraňoval, co mohl. Jeho nástupce Jan I., prelát velmi zbožný, zřídil na místě pobořeného kláštera v Břevnově proboštství, kostel sv. Vojtěcha dal opravit a ustanovil při něm probošta, faráře a několik málo mnichů. Od opata Jana I. koupil král Jiří Poděbradský les klášterní a založil na jeho místě oboru královskou s loveckým zámkem Hvězdou, který dal později upravit Ferdinand I.

Z řady opatů břevnovských v Broumově, kteří vládli v této době, jest se zmíniti o Řehoři III., o němž se praví, že zemřel jako mučedník, byv r. 1483 u Chotěboře usmrcen od kacířů „religionis odio" — z náboženského záští. Od těchto dob již pozorujeme rostoucí vliv Němců v klášterech břevnovských, neboť krajina broumovská byla již velmi dlouho německá. Roku 1545 za opata Matyáše byl v Břevnově postaven nový kostel blíže místa, kde je nynější basilika sv. Markéty. Byly v Břevnově tehdy dva kostely, jeden starý, opravený sv. Vojtěcha na vrchu blíže nynějšího hřbitova nad Vojtěškou a druhý dole, sv. Markéty. Jsou zprávy, že v těch letech se někteří dobří lidé namáhali najíti nějaké skryté poklady na místě starého, od husitů zbořeného arciopatství. Nevíme, bohužel, zda jejich námaha měla nějaký kladný výsledek.

V 16. století, kdy mnohé kláštery, živořící ještě od husitských válek, nadobro zanikly, osadili břevnovští několikrát Sázavu a jiné ještě kláštery, později se také starali o klášter emauzský, který zatím propadl utrakvistům, kde se udál jediný pokus o život klášterní mezi husity a který teprve přestoupením posledního utrakvistického „opata“ Pavla Paminonda k řeholi benediktinské se opět vrátil do rukou katolických. — Roku 1526 byl znovu zničen klášter ostrovský od vojáků, táhnoucích do tureckých vojen; mniši se zachránili k Sv. Janu pod Skalou. Roku 1557 zase říšské vojsko, táhnoucí do Uher, vytlouklo opatský klášter kladrubský. — Stav benediktinských klášterů té doby byl vůbec velmi neutěšený; u sv. Jiří byly r. 1550 pouze dvě jeptišky.

V létech 1553—1575 vládl velmi dobře zbožný břevnovský opat Jan III. z Chotova, rodem Polák. Zato však jeho nástupce Martin II., také Polák, se neukázal býti hoden berly sv. Anastasia a ostatních svých slavných předchůdců. Ochudil značně kášterl, zničil některé památky a listiny domnívaje se, že nebude dorostu a že břevnovští benediktini vymřou. Rudolfu II. daroval proslulý „Codex gigas“, chtěje se odvděčit za ochranu, kterou císař klášteru poskytoval. Za jeho vlády se počíná osamostatnění Rajhradu, kde se zařídil sa-

mostatný noviciát. Opat Martin, rozmařilý polský šlechtic, za jehož vlády v klášteře vůbec přestala kázeň a mniši byli druhu všelijakého, byl konečně r. 1602 donucen k resignaci; avšak zemřel již za rok v proboštství polickém. — V Břevnově se sešlo několik mnichů a čeští benediktinští preláti a opatem zvolili rajhradského probošta Kryštofa Soběkurského, Poláka a mnicha pochybné ceny, asi jako byl Martin II. Tuto volbu včas na štěstí pro Břevnov císař Rudolf II. zrušil a dal zvolit opatem a visitátorem břevnovským převora kláštera sv. Jimrama v Řezně, Volfganga Selendra z Prošovic (1602—1619).

Volfgang Selender (Zelendár) byl rodem Čech z Plzně, a právě se vrátil z Vídně, kde provedl reformu kláštera skotských benediktinů. Měl velmi těžké postavení, v klášteřích neměl takřka nikoho, na klášterním panství broumovském byly stálé nepokoje, bouře a všeobecná demoralisace. Opat Volfgang hned po příjezdu do Broumova projevil pevnou ruku vladařskou. Ke konci XVI. stol. byl tam v konventě pouze jeden kněz s několika laiky. Nedostatek kněží byl veliký, faráři byli cizinci a všude plno luteránů. Opat udělal nejprve pořádek v řádě a pak se pustil do reforem na svém panství. Bohužel jed protestantský byl již tak rozšířen na Broumovsku, že vlastně nic nepořídil. Krise

katolického života té doby v Čechách byla nesmírná. Musíme se jen divit té obrovské energii a horlivosti tohoto preláta, který přes všechny neúspěchy a všechna zklamání šel stále za svým cílem. On a blahoslavený Jan Lohelius, opat strahovský a arcibiskup pražský jsou nejskvělejší čeští preláti té doby. Působení opata Volfganga je vyplněno stálými spory s broumovskými luterány, kteří mu stále působili nepříjemnosti a ohrožovali ho i na životě. Od direktorů, kteří se postavili v čelo vzbouřeným stavům proti císaři Matyášovi a jeho nástupci Ferdinandovi II., byl r. 1619 ze země vypovězen a přinucen opustit Broumov, jsa již nemocný a uštvaný. Zemřel zanedlouho na benediktinské faře v Domašově u Rajhradu. V Broumově byl pak umučen poslední mnich, který tam ještě zbyl. Klášter byl vyloupen, archiv zničen, statky rozprodány, břevnovský probošt Simon vyhnán. — Památka opata Volfganga, mučedníka a obránce víry, rytířského preláta za časů protestantských, je požehnaná. R. 1666 bylo tělo Volfgangovo převezeno do Broumova a pochováno v kostele klášterním.

Poměry za těch dob, prohnilých sektářstvím, byly takové, že se zdálo, že Volfgangem Selendrem vymřeli opati břevnovští a že kláštery svatovojtěšské zaniknou docela. V Břevnově, který byl

zatím vydrancován od vojska po bitvě na Bílé hoře, byl po dvou letech zvolen opatem rajhradský probošt Jan Benno Falk z Falkenberka, který obdržel zpět panství broumovské a polické, opravil všechny své kláštery, zavedl v nich opět řeholní život a své fary osadil řádovým kněžstvem. V Břevnově byl opraven dolejší kostel; starší zůstal již ve zříceninách. Klášter velmi trpěl v létech švédských vpádů; česká země třicetiletou válkou zpustla a zchudla úplně. Po válkách se jen zvolna zotavovala ze všech utrpení, když víra katolická opět zavládla k prospěchu národa. O rekatolisaci Čech se nejvíce zasloužil Řád Tovaryšstva Ježíšova, založený sv. Ignácem z Loyoly.

Roku 1636 byli do Emauz, o něž se do té doby starali mniši břevnovští, uvedeni španělští benediktini z Montserratu; prvním opatem španělským byl Benedikt Pennalosa, zpovědník císařovnin. Jeho nástupcem byl Jan Caramuel z Lobkovic, spisovatel, universální učenec a znamenitý řečník. Českým benediktinům emauzským s opatem Adamem Bavorovským byl v náhradu dán kostel sv. Mikuláše na Starém Městě pražském, kde si postavili klášter a později i nádherný kostel, dílo Dientzenhoferovo. Sv. Mikuláš býval z nejbohatších klášterů v Čechách. Kostel se dodnes zachoval; dnes je, bohužel, zadán úkonům nábo-

ženských společností nekatolických. — Barokní katolické památky zbaveny aspoň ozdob. Biskupové a círk. otcové nemají berel.

Za opata Jana Bennona a jeho nástupců Alexia Hübnera a Aug. Seiferta se české kláštery benediktinské pomalu zotavily z úpadku a ztrát ve válkách. Konventy se opět naplnily, v chórech opět zaznívaly mnišské hodinky pravidelně a pečlivě. Byl dokonce znovu osazen klášter Svatého Jana pod Skalou mnichy břevnovskými. Největší zásluhu o to má nejslavnější český benediktin té doby, tehdy opat u sv. Mikuláše v Praze, Matouš Ferdinand Sobek z Bilenberka. Byl to muž vzácný, skvělých vlastností ducha a tělem i duší benediktin.

Matouš F. Sobek pocházel z Rajhradu a vstoupil do kláštera břevnovského. Byl spolužákem slavného jezuity Balbína na gymnasiu broumovském. Zastával v klášteřích břevnovských mnichů různé úřady; r. 1649 byl jmenován opatem svatomikulášským. Již v té době byly jeho velké zásluhy uznány i od dvora císařského, byl povýšen do šlechtického stavu. On vlastně je původcem slávy kláštera sv. Mikuláše, neboť do jeho doby to byl jen spustlý dům bez důležitosti a po válkách byl blízko zániku. Když bylo založeno biskupství v Hradci Králové, byl horlivý opat So-

bek jmenován prvním biskupem r. 1660. Lze říci, že on vlastně vybudoval novou diecési. Po smrti arcibiskupa kardinála Harracha byl Sobek jmenován arcibiskupem pražským. Byl velikým ctitelem sv. Václava. Jeho dobročinnost byla podivuhodná; po jeho smrti musil hlavní dědic, klášter břevnovský, převzíti deficit, tolik spotřeboval pro chudé. Zemřel r. 1675 a pohřben v klášterním kostele broumovském.

Za panování císaře Leopolda I. zvolen opatem břevnovským Tomáš Sartorius (1663-1700). Byl dobrým vladařem, staral se o dobrou kázeň a velmi se staral o duchovní pokrok v klášteřích. R. 1674 postavil v Břevnově ze zbytků starých budov nový klášter s kostelem a konventu ustanovil představeným superiora; hodnost dosavadních proboštů břevnovských byla zrušena.

V den sv. Václava r. 1674 byl v Břevnově opět po dvou stoletích zahájen slavný chór. Avšak klášter opata Tomáše byl již r. 1678 v den sv. Markéty zničen požárem. Byl zatím postaven jen klášter prozatímní. Po dvou letech vypukl v Praze mor, který zle řádil v Břevnově, kde takřka všichni mniši vymřeli. Opat Tomáš postavil nové klášterní budovy také v Polici a v Broumově. Zemřel po 37leté vládě r. 1700.

V této době měl klášter břevnovský celou serii výtečných opatů, prelátů u-

čených a pravých otců mnichů. Po smrti Tomáše Sartoria byl zvolen za opata dosavadní broumovský provisor Otmar Zinke (1700—1738). Jeho dlouhá vláda je nejslavnější dobou Břevnova po době husitské. Opat Otmar si hned na počátku vlády umínil vzkřísiti zpustlý břevnovský monastýr. Stavbu nového kláštera svěřil slavnému staviteli barokní Prahy Kryštofu Dientzenhoferovi. Na jaře r. 1701 počalo třicet robotníků z Broumova odklízet trosky ze spáleniště starého kláštera. Roku 1708 dne 30. května mohl již opat Otmar položiti základní kámen k stavbě nového dnešního kláštera v druhé cele dolní chodby blíže kostela za přítomnosti všech mnichů.

Nový kostel, zasvěcený sv. Markétě, byl prozatímně posvěcen r. 1712, tehdy již úplně pod střechou a hotov až na presbytář. První oltář v pravo od vchodu byl zasvěcen sv. Otmarovi na památku slavného opata. Starý kostel, který stával mezi nynějším chrámem a obydlím správcovým, byl stržen. Starý klášter však stojí podnes, jako hospodářská budova. Několik let později vyskytl se v Praze mor, zavlečený i do vesnice Břevnova. Tehdejší farář P. Lambert byl od ostatního konventu úplně oddělen, aby se nákaza nedostala i do kláštera. Byl ještě v paměti smutný rok 1680. Mor trval od srpna až do konce listopadu r. 1713.

Stavba kláštera dokončena úplně r. 1715; v listopadu toho roku posvětil opat Otmar novou budovu pro konvent, čítající tehdy 57 mnichů. Na vnitřní úpravě pracováno ovšem ještě dlouho. Malíř Petr Brandl vytvořil pro klášter několik obrazů; malíř Steinfels dokončil klenbovou malbu v kostele teprve r. 1721. Hlavní oltář byl postaven r. 1720.

Opat Otmar, jehož vláda byla požehnaná i v klášterní kázni, i v prospěchu hospodářství stavěl mnoho i v Polici, v krajině broumovské, na farách řádových i ve Slezsku, kde obnovil a znovu osadil Wahlstadt, staré proboštství kláštera opatovického r. 1738. Postavil tam nový klášter s kostelem sv. Kříže, který později r. 1810. byl zabrán pruským králem pro účely státní.

Čilý opat, který téměř čtyři desítky let stál v čele českých Benediktinů, zemřel 8. září r. 1738 v Broumově. V Břevnově obnovil staré slavné privilegium archisteria, že totiž převor a podpřevor mohou svému opatovi při pontifikální Mši sv. asistovat v mitrách.

Nástupcem Otmara Zinke zvolen Benno Löbel, profesor kanonického práva, pak převor polický a právní jednatel řádu při vídeňské papežské nunciatuře. I on byl opatem znamenitým, leč jeho doba je vyplněna nepokoji válečnými, kterými klášter trpěl stejně jako za jeho jmenovce Bennona I.

Po smrti císaře Karla VI. uplatňoval bavorský vévoda a Karel Albert své právo na dědictví rakouské, maje za choť dceru Josefa I., proti Marii Terezii, která se stala dědičkou svého otce právem pragmatické sankce. Do Čech vpadli Francouzi, Bavoři a Sasové r. 1741. se tří stran a spojili se před Prahou. Francouzi, táhnoucí přes Bílou horu a Hvězdu, obsadili klášter břevnovský a vévoda Karel Albert se usídlil v prelatuře. Francouze vystřídali zanedlouho Rakušané, kteří obléhali francouzské vojsko, usazené v Praze.

Francouzi na odchodu z Prahy pak znovu přepadli klášter a natropili mnoho škod v domě, v zahradě; na statcích. Za krátký čas mu přišli noví hosté; pruský král Bedřich vtrhl r. 1744 do Čech, obsadil nejprve Bílou horu a Hvězdu a oblehl Prahu. V klášteře břevnovském se ubytovalo vojsko a zřízen vojenský špitál, kde ošetřováno přes 600 raněných. Když Prusové dobyli Prahy, odstěhovali se i ranění z Břevnova do Klementina.

Opat Benno II. zemřel r. 1751; jeho nástupcem zvolen broumovský převor Bedřich Grundmann (1752—1772). R. 1757 Prusové vtrhli znovu do Čech a král Bedřich Veliký se znovu objevil v Břevnově. V klášteře se usadilo 800 vojáků s 30 důstojníky a maršálem Keithem. Nesčetní ranění naplnili po bitvě

u Stěrbohol všechny místnosti a chodby; jen tři cely, archiv a knihovna zůstaly několika mnichům, kteří neutekli. I kostel byl přeplněn raněnými a Mše sv. sloužena v kapitulu. V kostele leželi na marách dva mrtví generálové pruští, Schwerin a Holstein, jejich vnitřnosti byly pohřbeny v zahradě klášterní a těla nabalsamována a převezena do vlasti. Jiný generál, Hautchermois, asi katolík, byl pohřben ve zvláštním hrobě u vchodu chrámového. Ostatní, kteří zde zemřeli, byli pohřbeni za špýcharem „na Prejsovce." Bylo jich asi 2500.

Když po odchodu Prusů byl klášter a kostel úplně vyklizen a vyčištěn po mnoha týdenní práci, posvětil pražský světící biskup Příchovský znovu chrám 9. října 1757. za účasti řady českých prelátů. Války způsobily klášterům břevnovským škody nesmírné; ještě více než Břevnov trpěly kláštery polický a broumovský. V krajině broumovské a polické pak nastal úpadek hmotný i náboženský. Pořádány proto misie a cykly kázání. Opat Bedřich Grundmann zemřel r. 1772 v Broumově; přes bouřlivé časy válečné kvetlo za jeho vlády v klášteřích studium literární i filologické. Tehdy byl zřízen i studentský konvikt při broumovském gymnasiu.

Z nejznamenitějších českých Benediktinů té doby byl břevnovský mnich P.

Bonaventura Piter. Narodil se r. 1708 v Třebechovicích pod Orebem. Studoval na gymnasiu v Broumově a po noviciátě na řádovém theologickém a filosofickém učilišti v Břevnově, kde také slavil svou primici r. 1735. Působil v Polici jako farář a podpřevor, kde jako představený mariánského bratrstva sepsal knihu „Cesta do nebeského Jeruzaléma", v Broumově a v Břevnově, kde byl profesorem, archivářem, knihovníkem a podpřevorem. R. 1746. se stal sekretářem břevnovského opata-visitátora a celé české benediktinské kongregace břevnovské.

V tomto úřadě měl příležitost k badání v archivech a knihovnách různých řádů a institucí všude v Čechách, na Moravě i ve Slezsku. Počal sbírati a opisovati důležité staré listiny a rukopisy a pořádal je k vydání tiskem. Byl jmenován „českým historiografem," když ve Vídni zastupoval u dvorní kanceláře svůj klášter a kongregaci jako nejlepší historik a diplomat benediktinský. Tehdy byl i zpovědníkem císařovny Marie Terezie. R. 1756 byl zvolen proboštem v Rajhradě. Vymohl svému monastýru četná práva, udržoval přísnou kázeň a snažil se klášter zvelebiti a povznésti, ačkoliv mu škodila neznalost hospodářství a nedostatek smyslu pro praktické věci. Zemřel na souchotiny r. 1764, stár 56 let.

Bonaventura Piter byl jedním z prvních domácích učenců, kteří při spisování dějin upustili od dosavadního způsobu kronikářského a přihlíželi k zachovaným pramenům listin a zápisů. Příklad mnicha Mabillona a vědecké, historické školy francouzských benediktinů kongregace sv. Maura, opatství německých i rakouských, zvláště pak osobnosti P. Magnoalda Ziegelbauera, benediktina zwiefaltenského, který byl povolán do Břevnova, i jiných učenců benediktinských působil i na naše české monastýry. Sám generální opat břevnovský, Bedřich Grundmann, sepsal třídílná „Memorabilia“, velmi cenná pro poznání jeho doby.

P. Magnoald Ziegelbauer a P. Oliverius Legipont z Kolína nad Rýnem žili nějaký čas také v Rajhradě za probošta Matouše Stehlíka z Čenkova (1744 až 1749), nazývaného „gemma praelatorum“, a dali vlastně základ k zvláštnímu pěstování historie v Rajhradě. Za prvního z rajhradských historiků můžeme považovati právě Bon. Pitera, jehož zájem pro historii vzbudila jak láska k vlasti, tak slavná minulost Břevnova, českých benediktinů a řádu vůbec. Stýkal se s význačnými historiky doma i v cizině, z Čechů hlavně s piaristou Gelasiem Dobnerem, který se pokládal za Piterova žáka. Literární dějepisci hodnotí Pitera jako předchůdce

Dobnerova a spoluzakladatele kritického dějezpytu českého.

Zamýšlené dílo Piterovo, vydání přes 60 rukopisů kronik a pramenů dějin českých nenalezlo nikdy bohužel nakladatele. Také jeho druhé veliké dílo zůstalo v rukopise v archivu rajhradském. Mělo se původně jmenovat „Bohemia Benedictina“, dějiny benediktinských klášterů v Čechách a na Moravě. Později však pojal do díla i kláštery ostatních řádů a zpracoval jen Moravu pod názvem „Monasticon Moraviense“. Toto obdivuhodné dílo obsahuje v 11 foliových svazcích sbírku listin k dějinám moravských klášterů od XI. do XIV. stol. Rovněž se Piterovi nepodařilo vydat ani veliký Slovník staré češtiny, který byl již ukončen a aprobován, ale uvízl v tiskárně, ani Životy sv. Otců z rukopisu kláštera rajhradského.

Tak jeho tištěné práce, kterých není mnoho, zůstávají významem daleko za pozůstalostí. Jsou to překlad sv. Řehole do češtiny, vydaný v Brně 1760; „Pietas Benediktina“, příruční kniha domácích pobožností s přehledem dějin řádu benediktinského v Čechách. Nejdůležitější je „Thesaurus absconditus“, pojednávající a svatém Vintíři a o dějinách českých benediktinů, vydaný v Brně 1762, a „Hlas na výsosti, naříkání žalosti a pláče Rachel“, vydaná v Hradci 1748.

Tím, že Piter nemohl vydat své četné rukopisy tiskem, nebyl jeho vliv na vývoj historické vědy české tak patrný. Jest v tom něco tragického, že muž tak vynikající, plný kritického ducha, vzácné píle a lásky k vědě nemohl shlédnout své dílo aspoň z části dokonané. Přes všecky překážky a beznadějnost však věrně vytrval při práci, která se mu mohla zdát marnou. Hle pravý mnišský pracovník, tichý, skromný a nehledící na uznání a slávu ve světě!

Zvláště sympatickým činí Bonaventuru Pitera jeho vroucí uvědomělá láska k vlasti, téměř neobvyklá a řídká v takové vřelosti v jeho době. Rodnou řečí skládá verše, do češtiny překládá Řeholi sv. O. Benedikta a latinské hymny z breviře. Z jeho listů, kde často vsouvá celé věty a odstavce české z jeho celého působení i z díla vědeckého můžeme vytušit tu sílu jeho lásky k národu, k jazyku, k zemi. V době, kdy německá krajina broumovská plnila svými syny největší část klášterů břevnovských, je postava tohoto vlasteneckého preláta, jednoho z prvních českých buditelů, tím vzácnější a zajímavější.

Nástupcem opata Bedřicha Grundmanna byl zvolen Štěpán Rautenstrauch (1773-1786), profesor církevního práva, jehož spisy měly značnou cenu a důležitost vědeckou. Brzy byl tento prelát skvělých vlastností ducha jmenován ře-

ditelem bohoslovecké fakulty nejprve v Praze, pak ve Vídni, kamž se také přestěhoval. Ve svých klášteřích se staral hlavně o školy a o knihovny. Byl oblíbený u dvora a snad jemu má co děkovat i Břevnov, že se neoctl mezi kláštery, které císař Josef zrušil.

Josef II., podléhaje úplně obvyklým názorům své doby a ve snaze podrobit Církev ve svých zemích záměrům politiky svého rodu se pustil za dobré ponechat při životě pouze ty kláštery a řády, které se zabývají prací patrnou, očividnou a činností „veřejně prospěšnou", projevil právě úplné nepochopení nadpřirozených úkolů života řeholního. Byly zrušeny všechny kláštery řádů čistě rozjímavých a většina klášterů ostatních, v Čechách celkem 74. Ve zbylých pak zmenšen počet řeholníků, pokud přesahoval číslo, které se zdálo odpovídat názorům moudrých byrokratů.

Z monastýrů svatého Otce Benedikta byly v Čechách zrušeny panenský klášter u sv. Jiří na Hradě pražském, nejstarší v Čechách (1782), opatství u sv. Jana pod Skalou (1785), opatství u sv. Prokopa na Sázavě (1785), opatství v Kladrubech u Plzně (1786), opatství sv. Mikuláše na Starém městě pražském (1785). Opat Štěpán Rautenstrauch chtěl zachránit aspoň ještě proboštství polické. Dařilo se mu to; když však zemřel v Uhrách, kde visitoval bohoslovná uči-

liště, bylo hned i to zrušeno (1785). Statky polického kláštera však byly vráceny Břevnovu a Broumovu. Z benediktinských klášterů zůstal tedy jen Břevnou s Broumovem a Rajhradem a Emauzy mnichů španělských, kteří měli gymnasium v Klatovech. Emauzský převorát na hradě Bezdězi však byl zrušen (1785).

Z majetku zrušených klášterů byly ve veřejných dražbách prodávány umělecké předměty, obrazy a sochy, knihy i nábytek. Jen málo vzácných věcí se podařilo zachránit; tak břevnovský opat koupil na Sázavě stříbrné pouzdro s ramenem sv. Prokopa. Co archivů a vzácných listin bylo v té neblahé době zničeno, netřeba vzpomínati.

Benediktini měli své fary a duchovní správy odedávna na svých statcích a územích, ale hlavně od doby Josefa II. se datuje zvláštní péče o fary, která však velmi málo prospěla řeholní kázni. Fary se staly často přítěží a překážkou pravého klášterního života i u jiných řádů, které přečkaly pohromu josefinskou. Osvícenství, jehož duch namnoze pronikl i zřízení církevní, zasáhlo velmi rušivě a zhoubně na mnoho let do života Církve v našich zemích. —

Za Rautenstrauchova nástupce opata Jakuba Chmela musil klášter dávat státu mnoho příspěvků válečných na války turecké a později francouzské. Za

opata Fortunáta Boehma byl v břevnovském klášteře zřízen vojenský špitál, v němž bylo ošetřováno na 500 raněných Rusů, Francouzů, Rakušanů i Prusů. Poněvadž Rusové tak nenáviděli Francouzů, že vedle nich ani ležeti nechtěli, byli od sebe odděleni. Francouzi leželi na chodbě severní (od letního refektáře k dveřím do zahrady) a Rusové s Prusy na chodbě západní; dodnes se mluví o chodbě „francouzské“ a „ruské“.

Roku 1813 bylo břevnovské proboštství v Rajhradě císařským rozhodnutím povýšeno na opatství. Rajhrad byl dlouho jediným kulturním střediskem na Moravě. Tradičně tam bylo pěstováno zejména studium historie. Po Bon. Piterovi jsou známa jména historiků rajhradských P. Alexius Habrich, P. Řehoř Volný, P. Beda Dudík. Avšak i jinak vyplnil Rajhrad na Moravě velkolepé poslání. Z tiskárny benediktinů rajhradských vycházely stovky znamenitých českých knih; časopis „Hlídka“ učeného P. Pavla Vychodila, člena České Akademie, vychází dosud. Není tomu dávno, co zemřel P. Augustin Vrzal, nejlepší znalec ruské literatury u nás, který pode jménem A. O. Stín vydal obrovské „Dějiny ruské literatury“ a přeložil dlouhé řady povídek a prací ruských spisovatelů. Nynějším, šestým opatem rajhradským je P. Petr Hlobil od r. 1922.

Od roku 1828 starají se břevnovští mniši o duchovní správu při poutním kostele Panny Marie na Bílé hoře. — Roku 1844 byl zvolen opatem břevnovským Jan Nepomuk Rotter, který pak vládl 42 let. Byl velmi oblíben a vážen jako lidumil, stal se i rektorem pražské university. Veliké zásluhy má o gymnasium broumovské, kde tehdy studoval i známý národní spisovatel Alois Jirásek, který v I. díle svých „Pamětí" zachytil postavu některých svých benediktinských profesorů. Zajímavé jsou jeho zprávy o vlasteneckém smýšlení tehdejších českých mnichů břevnovských a broumovských. Také slavný dějepisec Wáclaw Wladiwoj Tomek, přítel mnoha opatů a mnichů břevnovských, vykládá o době opata Rottera v svých podrobných „Pamětech".

Památka sv. Vojtěcha, biskupa, mučedníka a zakladatele archisteria břevnovského, bývala v Břevnově slavena obyčejně více pro klášter, in choro, než pro věřící a pro veřejnost. Roku 1864 zavedl P. Ondřej Veselka horlivý farář vlasteneckého smýšlení v Břevnově první slavnou pouť na den svátku sv. Vojtěcha. Průvod k studánce sv. Vojtěcha do klášterní zahrady se od té doby zachovává.

Po smrti opata Rottera byla berla sv. Anastázia vložena do rukou doktora Ruperta Smolíka, profesora Karlovy university. Za opata Ruperta přijal v Břev-

nové roucho sv. O. Benedikta Sigismund Ludvík Bouška, nyní farář v Počáplích u Terezína. P. Sigismund Bouška je zakladatelem moderní české literatury katolické. V době nepatrného uměleckého života mezi katolíky, kteří se nemohli rovnat se svými vyspělými a vzdělanými odpůrci, usiloval o nový, lepší proud a čilejší směr literární a umělecký. Vydal almanach „Pod jedním praporem“ a založil revui „Nový Život“, která vycházela za redakce Karla Dostála Lutinova. Hnutí kolem „Nového Života“ bylo nazváno Katolickou Modernou. Její název byl příčinou, že omylem a z neznalosti byl tento směr neprávem ztotožňován s modernismem, soudobým proudem kacířským, odsouzeným papežem Piem X. Sigismund Bouška byl přítelem našich největších básníků Jaroslava Vrchlického, Julia Zeyera a Otakara Březiny, ale také géniů katolické ciziny, provenzalských mistrů Frederi Mistrala a Theodora Aubanela, a Jacinta Verdaguera, kněze a básníka katalánského.

Bouška přeložil do češtiny díla jedinečné krásy, na př. z Mistrala „Mirèio“, z Verdaguera „Sen sv. Jana“, „Květy Mariiny“, „Eucharistie“. Sám je autorem knih básní, vynikajících pečlivostí formy i jemností výrazu, děl vzácné krásy: „Pietas“, „Duše v přírodě“, „Legendy“. Vydal i knihu krásných povídek „Děti“ a literární novelu „Láska

Aubanelova". Uvedl k nám kromě jiných vynikajících spisovatelů také ještě Ernesta Hella překladem „Podobizny Svatých". Jako milovník všeho krásného a umělec Bohem nadaný je Bouška i malířem. Napsal řadu studií o umění výtvarném; jeho studie o japonském dřevorytu došly uznání i v cizině. Jeho literární činnost je obrovská, jeho sebrané spisy by obsáhly jistě přes 40 svazků; jsou to práce, většinou, bohužel, roztrušené v časopisech.

Prelát Rupert Smolík zemřel již po roce své vlády. Jeho nástupcem byl dr. Bruno Čtvrtečka, ředitel gymnasia v Broumově. Na přání sv. Otce Lva XIII. seskupily se benediktinské kláštery v Rakousku ve dvě kongregace, Panny Marie a Svatého Josefa. Břevnov s Broumovem patřil k první, Rajhrad k druhé kongregaci. Tehdy zanikla slavná kongregace břevnovská benediktinů českých. Nedávno byly obě kongregace zrušeny a utvořena jedna pro Rakousko, „Neposkvrněného Početí". — Břevnov, Broumov a Rajhrad jsou nyní mimo všecky kongregace jako kláštery zcela nezávislé a samostatné. Nynějším, 59. opatem archisteria břevnovského je dr. Dominik Prokop, původce nových reformních snah a jich důsledný podporovatel.

Opatství emauzské v Praze Na Slovanech je nyní obsazeno mnichy bene-

diktinské kongregace beuronské. Opat Maurus Wolter byl tam se svými bratry uveden císařem Františkem Josefem r. 1880, když byl za kulturního boje z Německa vypuzen a když starý emauzský konvent montserratských mnichů již byl na vymření. Z Emauz bylo r. 1883 osazeno opatství sekavské ve Štýrsku, po převratě r. 1919 opatství křesoborské (Grüssau) v Pruském Slezsku a r. 1920 opatství Neresheim ve Württenbersku. Emauzy beuronské prosluly pečlivým prováděním posv. liturgie, přesně v intencích sv. Řehole a své kongregace. Nynějším opatem v Emauzích je od r. 1925. Čech, P. Arnošt Vykoukal.

Kongregace beuronská měla v Praze i klášter panenský u sv. Gabriela na Smíchově v letech 1888—1919.

Na území republiky československé je ještě residence s gymnasiem maďarských benediktinů arciopatství pannonhálmského v Komárně.

Benediktini tedy u nás mají tři opatství (Břevnov, Rajhrad, Emauzy) s jedním proboštstvím v Broumově, kde však většinou sídlí břevnovský opat, a jednou residencí. Zřízení a obnovení české kongregace benediktinské pod ochranou sv. Vojtěcha, nutné a nevyhnutelné v nejbližší době, předpokládá ovšem nové oživení a reformu kázně v našich monostýrech, vnitřní rozvoj a zesílení mnišských družin.

Průvodce klášterem.

Polohu původního kláštera doby předhusitské v Břevnově můžeme dnes orčiti jen s těží, neboť jeho zdiva bylo použito hlavně v XVI. stol. k novým stavbám. Pravděpodobně stával poblíž nynějšího hřbitova, „na viničce“, podle zvyku benediktinského stavět na místech vyvýšených. Starý klášter zaujímal veliké místo; jistě i studánka sv. Vojtěcha patřila na komplexu klášterních budov a dvorů. Při osazování zahrady novými stromy „na viničce“ objeveny zbytky zdí, Též proti bráně hřbitovní jsou základy zdí.

Do nádvoří před dnešním klášterem, které je obklopeno hospodářskými budovami, vede výstavná barokní brána s krásnou sochou sv. O. Benedikta a s postavami andílků, držících opatské insignie od Herle. Opatský chrám Páně sv. Markéty vystavěl v letech 1708—1715 Kryštof Dientzenhofer ve slohu barokním. Vnější stěny jsou rozčlánkovány pilastry s jonskými hlavicemi, nesoucími vysoké římsoví. Uprostřed jižního průčelí nejozdobnějšího, oživeného mo-

hutnými oblými sloupy, je veliký štít s ciferníkem, spojeným s hodinami na věži. Po stranách jsou sochy sv. O. Benedikta a sv. Scholastiky od Brokofa. Na pravo od pobočního vchodu je do zdi chrámové zasazen náhrobek sv. Vintíře, zachovaný ještě z doby románské, od neznámého mistra klášterní školy Broumovské, s reliefem světce v mnišské kukule, s holí poustevnickou a s knihou v ruce.

Při severní straně kostela stojí věž s cibulovitou bání, s hodinami a nevelkými zvony. Na střeše chrámu nad presbytářem je kříž benediktinský. Sv. Otec Benedikt byl velikým ctitelem sv. Kříže. V pozdějších dobách, zejména od století jedenáctého, se razily a světily se svolením Církve medailky a penízky s obrazem kříže sv. Benedikta. Mezi rameny jsou položena písmena C. S. P. B. (kříž sv. O. Benedikta) a na kříži samém pod sebou C. S. S. M. L. a vedle sebe: N. P. S. M. P.; Crux Sancta Sit Mihi Lux, Non Draco Sit Mihi Dux = Svatý kříž mi buď světlem, drak (ďábel) ať mi není vůdcem. Na kruhovém pasu kolem kříže stojí 14 písmen: V. R. S. N. S. M. V. M. Q. L. I. V. B,, jež se čtou takto: Vade Retro Satana, Nunquam Svade Mihi Vana. Sunt Mala Quae Libas, Ipse Venena Bibas, t. j. Odstup, Satane, nikdy mi neraď k hříchu. Je zlé, co mi podáváš, vypij si sám svůj

jed! Nahoře uprostřed stojí ještě slovo PAX — Mír.

Nad západním, hlavním, avšak zcela jednoduchým průčelí kostela stojí s obou stran štítu sochy zakladatelů kláštera, sv. Vojtěcha a Boleslava Zbožného. Nad postranním vchodem na jižní straně, jehož se obyčejně užívá, čteme nápis: „Basilica liberi et exempti Archisterii Břevnoviensis anno 993 fundata, dotata et confirmata. Anno 1420 temporum iniuria eversa, Anno 1715 regnante august. Carolo VI. restaurata ab O. A. B." (Basilika svobodného a exemptního arcikláštera břevnovského založena, dotována a posvěcena r. 993. Roku 1420 nepřízní doby zničena. Roku 1715 za panování cís. Karla VI. obnovena od Otmara, opata břevnovského.)

Prostorový, světlý kostel jest jednolodní se širokou plochou klenbou, spočívající na osmi pilířích. Na levé straně přiléhá k němu rozsáhlá budova klášterní se třemi dvory. Klenba je ozdobena velikými freskovými obrazy světlých barev od papežského malíře Jana Jakuba Steinfelse († 1730) z dějin Řádu a kláštera.

Fresky v chrámové lodi jsou rozděleny ve čtyři pole: 1. Sv. Vojtěch a Pět sv. bratří ve slávě nebeské, 2. Zářící kříž, k němuž z levé strany se blíží sv. Alexius a Bonifác, jimž byl zasvěcen první chrám břevnovský, z pravé strany

pak sv. panna Markéta, patronka nynějšího kostela. 3. Skupina světců břevnovských: sv. Anastázius, první opat břevnovský a první arcibiskup ostřihomský, se znakem země uherské; sv. Radim (Gaudencius), bratr sv. Vojtěcha, první arcibiskup hnězdenský, se znakem země polské; sv. Vintíř, pochovaný v Břevnově; sv. Prokop, poustevník břevnovský a první opat kláštera sázavského a konečně sv. Vojtěch, zakladatel Břevnova. 4. Skupina českých sv. patronů: sv. Vojtěch, sv. Václav, sv. Ludmila a ctihodný kníže Boleslav Zbožný. Mezi těmito malbami po stranách nad okny jsou podobizny největších dobrodinců kláštera. 1. nad oltářem sv. Vojtěcha papež Jan XV., jenž potvrdil založení arciopatství, 2. nad oltářem sv. Vintíře papež Bonifác IX., jenž klášteru udělil mnohé výsady, 3. Boleslav Zbožný, dotátor a spoluzakladatel kláštera; 4. kníže Břetislav I., jenž dal postavit v Břevnově nový kostel sv. Vojtěcha r. 1045 a založil ke cti sv. Vintíře klášter v Rajhradě, 5. král Přemysl Otakar II., který břevnovskému opatu Chunonovi daroval Polici r. 1213; 6. král Jan Lucemburský, který opatu Pavlu II. vrátil krajinu broumovskou a jiné statky r. 1331, 7. císař Rudolf II., ochránce opata Volfganga Selendra, 8. císař Ferdinand II., který po bitvě na Bílé hoře klášteru vrátil statky.

Presbytář, stejně široký jako loď, je v půdorysu zakončen polokruhovitě. Na klenbě je vyobrazeno oslavení sv. Otce Benedikta mezi anděly. Na hlavním oltáři stojí pozlacená socha sv. Markéty mezi čtyřmi bílými anděly; za svícny jsou umístěny relikváře s ostatky sv. Kandida, Illuminata, Benigna a Viktora. Po obou stranách presbytáře jsou chórnice scamna chori, uměle vykládané, a proti vchodu do sákristie na straně epištolní oltář Panny Marie Benediktinské („Deliciae Benedictinae — Rozkoš benediktinů") z r. 1757. Pod oválovým obrazem Madonny jest za sklem relikviář s ostatkem sv. Markéty. Na evangelijní straně presbytáře jsou na zdi obrazy sv. Cyrila a Methoda z 19. století.

V lodi chrámové je celkem šest oltářů. V lodi na levé straně blíže mřížek stojí oltář sv. Vojtěcha. Oltářní obraz od Petra Brandla představuje známou pověst o založení kláštera břevnovského, jak sv. Vojtěch se u studánky břevnovské setkává s Boleslavem Zbožným. Naproti jest oltář sv. Vintíře, s Brandlovým obrazem smrti sv. poustevníka za přítomnosti blahosl. Šebíře a knížete Břetislava. Skřínka s ostatky sv. Vintíře je uložena ve zdi nebo pod oltářem. Prostřední ze tří oltářů je vedle oltáře sv. Vintíře oltář, zasvěcený zakladateli benediktinského Řádu, sv. Otci Benediktu. Obraz smrti svatého Zakla-

datele maloval opět slavný Brandl. Naproti je oltář sv. Kříže a Bolestné Panny Marie. Úcta sv. Kříže byla v Břevnově odedávna zachovávána. Vedlejší oltář je zasvěcen sv. Václavu. Krásný Brandlův obraz zachytil v barevném přísvitu poslední okamžik života sv. knížete Václava na Staré Boleslavi u portálu chrámového. V pravo blíže postranního vchodu, proti oltáři sv. Václava je oltář sv. opata Otmara, zasvěcený tomuto světci na památku stavitele tohoto chrámu Páně, slavného břevnovského preláta Otmara Zinke.

Křtitelnice cínová, stojící na dřevěném podstavci a oltáře sv. Václava, byla kostelu břevnovskému darována r. 1637 paní Zuzanou Klobicovou Pernštejnskou. „Kteříkoliv budete v této křtitelnici z vody a Ducha sv. pokřtěni, modlete se za její milou duši...“ praví nápis na křtitelnici.

Varhany kostelní s dvojím manualem a s 27 rejstříky zhotovil Tobiáš Meysner, rolník a samouk z Grossdorfu u Broumova († 1728). Uprostřed chrámu je veliká krypta, kde bývali pohřbíváni mniši a někteří jejich přátelé. Několik jiných hrobů je pod kruchtou mezi oběma vchody.

V rozsáhlé barokní budově klášterní je řada krásných sálů, vyzdobených hlavně bavorským malířem Kosmou Damiánem Asamen v roce 1728. Je to pře-

devším síň kapitulní, útulná v zvláštním šeru, s vyhlídkou na kvadratury „rajské zahrádky“, kde nad studánkou se kloní staleté tisy. Strop je ozdoben nádhernou malbou scény z večeřadla jeruzalémského, jak Kristus apoštolům nohy umývá, v postranních lunetách jsou scény z utrpení Kristova. Po stranách oltáře připomínají dva Molitorovy obrazy první ochránce kláštera, sv. Alexeje a Bonifáce. Před oltářem sv. Otce Benedikta s překrásným, výrazným obrazem sv. Benedikta stojí pulpit lektorův, na němž leží stále otevřená kniha mrtvých — nekrolog klášterní. Tisíce neznámých, zapadlých mnichů z dějin Břevnova a všech dávno zrušených a zničených českých monastýrů synů sv. Otce Benedikta prosí zde den po dni o modlitbu bratří řeholních. Břevnovské kapitulum se štukovou výzdobou Spinettiho v modrém poli je jednou z nejkrásnějších barokních síní v Praze.

Krásný je i letní refektář se štukovou klenbou a se šesti velikými obrazy sv. Vojtěcha, sv. Anastázia, sv. Markéty, sv. Vintíře, sv. Prokopa a Boleslava Zbožného. V oratoři klášterní visí veliký obraz z gotické doby, původem od slezské patronky sv. Hedviky, z kláštera v Orlové. V prelatuře je veliký sál s nástropní malbou od Asama, představující zázrak sv. Vintíře na královském dvoře uherském u sv. Štěpána. —

Na stěnách nad krby visí proti sobě veliké obrazy císařovny Marie Terezie a jejího manžela Františka Lotrinského, kteří zde po válce pruské pořádali hostinu. Tento sál bývá proto někdy nazýván „císařským".

Klášterní knihovna v sále nad letním refektářem má asi 20.000 svazků. Museum v klášteře založil r. 1875 tehdejší provisor P. Romald Schramm. Kříž na větším schodišti posvětil opat Benno II. r. 1745; malby freskové Bolestné Panny Marie a Pohřbu Páně tamtéž dokončeny téhož roku. Socha Bol. Panny Marie pod křížem pochází z Kajetánky, kaple při někdejším klášteře řádu theatinského za strahovskou branou, zrušené r. 1783.

Nejsou bez zajímavosti obrazy na klenbách a koridorů kláštera. Uvádíme aspoň vysvětlení obrazů na dolejší západní chodbě, původně od barokního malíře Kováře, nyní změněné:

1. Libušino proroctví („Vzejdou v městě pražském dvě zlaté olivy, jež se dotknou nebes..., jedna Větší Sláva, druhá Voje Utěšení," z Kosmovy Kroniky.

2. Strom původu sv. Vojtěcha.

3. Dětmar, první biskup pražský, benediktin magdeburský.

4. Posvěcení sv. Vojtěcha na biskupa ve Veroně před císařem Ottou.

5. Slavné sliby sv. Vojtěcha na Aventinu. Dva andělé nesou lístek profesní.

6. Sv. Vojtěch, vraceje se z Říma, žehná na Zelené hoře české zemi a prosí za úrodný déšť.

7. Setkání sv. Vojtěcha s Boleslavem Zbožným u studánky břevnovské po stejném nočním vidění.

8. Boleslav Zbožný klade zakládací listinu na oltář, sv. Vojtěch dává do klatby nepřátele Břevnova, sv. Anastázius se stává prvním opatem, papež Jan XV. potvrzuje založení kláštera, povyšuje jej na arciopatství a opatům uděluje pontifikálie.

9. Sv. Anastázius uvádí benediktiny do Uher a stává se tam arcibiskupem. Poslové krále sv. Štěpána u papeže Silvestra II. obdrželi pro Uhry královskou korunu a potvrzení 2 arciklášterů a 10 biskupství. V perspektivě znakový strom Břevnova s tabulí, na níž jsou zapsány všechny české bened. kláštery, Břevnovu podřízené.

10. Benediktinští biskupové čeští po sv. Vojtěchu: Ekkard s bulou a pečetí, ctih. Hyzo z Břevnova dává chromému almužnu a blahosl. Šebíř z Břevnova, jemuž anděl drží berlu a meč. V perspektivě dva mniši břevnovští, blah. Jan, první biskup olomoucký a blah. Bohumír, první biskup vratislavský.

11. Řehoř, opat břevnovský, utišil svou modlitbou zemětřesení v Berouně a vymohl déšť pro vyprahlou zemi. V perspektivě jde Řehoř s biskupem Ekkar-

dem. Na pravo je mučeno Pět sv. bratří břevnovských; v levo silně prší. Město Beroun, na návrší se modlí opat Řehoř, jenž zde modlitbou utišil zemětřesení.

12. Přenesení ostatků sv. Vojtěcha, sv. Radima a sv. Pěti bratří z Polska do Prahy. V perspektivě oltář, na němž rámě sv. Vojtěcha, jeho ornát a kalich.

13. Sv. Prokop, profes. břevnovský, byl poustevníkem a pak opatem na Sázavě. V perspektivě na oltáři obraz sv. Prokopa, na pravo podává světec knížeti Oldřichovi víno.

14. Smrt sv. Vintíře za přítomnosti knížete Břetislava a blah. Sebíře. V perspektivě slavný pohřeb sv. Vintíře v Břevnově a klášter rajhradský, založený ke cti sv. Vintíře.

15. Opat Chuno přijímá od krále Přemysla listinu o darování statků v krajině polické. V perspektivě poustevník Juřík, modlící se před křížem a mnich Vitališ, který první mýtil v Polici lesy.

16. Ostatky sv. Markéty přineseny do Břevnova, země svlažena deštěm.

17. Klášter broumovský s částí města a sochou Panny Marie. V perspektivě na nižším sloupu král Jan Lucemburský, pod ním pamětní nápis. Na druhé straně poprsí Merkura. Uprostřed gymnasium broumovské.

18. Papež Klement VI. O. S. B. obklopen kardinály a stráží, proti němu

Karel IV. s družinou. Na stole potvrzení arcibiskupství a university v Praze.

19. Papež Bonifác IX. Na stole tři infule, lahvička se sv. oleji, zapečetěné bulky privilegií archisteria břevnovského. Opat Diviš II. stojí před papežem. V perspektivě starý Břevnov a před ním sloup se sv. Markétou.

20. Rozboření a zapálení kláštera břevnovského 22. května 1420. V perspektivě odjíždí opat s privilegiemi do Broumova. Na druhé straně umučení několika mnichů břevnovských v Praze, poněvadž nechtěli ani přijmout kalich, ani se zříci řeholního roucha.

21. Anděl drží poprsí císaře Ferdinanda II., za něhož Břevnov opět nabyl nabyl svých práv a statků. Dole kostel sv. Markéty. V perspektivě Hvězda a okolí kláštera břevnovského.

22. Obraz císařův. Dva andělé s obrazem sv. Markéty a starého kláštera. Dole vyobrazení bitvy na Bílé hoře.

23. Obraz císařův. Klášter svatomikulášský a emauzský.

24. Sv. Hedvika hledí s nebe na Wahlstadt. Anděl nese poprsí Leopolda I., který pohlíží na Kladno. Mezi Wahlstadtem a Kladnem jest Genius Abbatialis — strážný duch opatův.

25. Josef I. potvrzuje práva břevnovská. Opat Otmar Zinke zakládá nový klášter a kostel.

26. Obraz Josefa I., který vládl, když byly malby prováděny.

Vstoupíte-li do obrovské zahrady za klášterem, jste překvapeni a potěšeni tím tichým koutkem, posud nedotčeným přívalem blízského velkoměsta. Zdá se vám, jako byste cítili dech dávných staletí, dech tisíce let trvání benediktinského monastýru, jakoby v písku posud lpěly kroky tisíců mnichů, kteří zde sloužili Bohu podle Regule svého svatého Patriarchy, cítíte nadšení zástupu světců, kteří z tohoto domu Božího vyšli. Zalíbí se vám v dlouhé, úzké aleji zelených stěn, pečlivě ostříhaných, vedoucí od Vojtěšky ke kapli Panny Marie Lurdské, kde se v stínu tak krásně medituje. Zalíbí se vám i na terase u záhonů pestrých květů, u dvojích slunečních hodin před skleníkem, vystříhaných ze zimostrázu, i na cestě za Vojtěškou, vytvořené hustými stromy sklenutými v chodbu, vedoucí vzhůru ke kříži, ke kapli hřbitovní sv. Lazara a na hřbitov.

Hřbitov na stráni nad klášterem, kde odpočívá tolik prelátů a svatovítských kanovníků a „občanský král" z r. 1848, známý hostinský Petr Faster, je v místech, kde stával starý klášter sv. Vojtěcha doby přemyslovské, zničený husity r. 1420. Tento hřbitov založil opat Benno Löbel r. 1739. Kaple sv. Lazara byla postavena opatem Bedřichem

Grundmanem a posvěcena r. 1762. Oltářní deskou v kapli sv. Lazara je náhrobní kámen opata Oldřicha, který zemřel r. 1381. V kryptě pod kaplí je pohřbeno mnoho zdejších mnichů, poslední r. 1867 vlastenecký kněz P. Ondřej Veselka, původce slavností svatovojtěšských v Břevnově. R. 1869 bylo zřízeno nové pohřebiště mnichů břevnovských poblíž kaple, pod sochou sv. O. Benedikta. První tam byl pohřben P. Method Faster, bratr Petra Fastra.

Vracíte se ze hřbitova chodbou stromů Křižové cesty opět k Vojtěšce, baroknímu letohrádku, postaveném nad studánkou pramene potoka Brusnice. Všimnete si opatského znaku v umělém mřížoví na zábradlí balkonu nad vchodem. Jsou to dva štíty, v jednom zlaté břevno, pařez o třech sucích, spočívá na poli červeném, v druhém pak jsou tři rudé růže slavníkovské v prostředním z tří stříbrných pruhů v poli modrém. Obou štítů s berlou a infulí užívá opat břevnovský s korunou knížecí převor břevnovský a levého bez odznaku konvent.

Nad gotickou klenbou studánky vidíte skupinu barokních soch, připomínající legendu o založení kláštera břevnovského. Svatému Vojtěchu, když zamýšlel založit svůj klášter, se jednou v noci zdálo, že vidí v hlubokém lese studánku, z které pije jelen. Ve studán-

ce ležel pařez s třemi suky. Ráno se vypravil hledat svou studánku a potkal se s knížetem Boleslavem Zbožným, kterému se zdálo totéž. Hledali oba v lesích šáreckých spatřili jelena jak pije u pramene potoka, v němž ležel pařez s třemi suky. Založili spolu klášter, vidouce v tom nebeský pokyn, dle slov žalmů: „Jako jelen touží po studnicích vody, tak touží po Tobě duše má, Bože!“ a „Blahoslavený ... bude jako strom, zasazený poblíže pramenů tekoucích.“ Klidná hladina posvátného pramene svatého Vojtěcha viděla již tolik lidských tváří. Tváře nesčetných generací, dávných století shlížely se v jejím zrcadle. Vzpomenete si u té studánky, z níž pili všichni břevnoští mniši, svatým Anastáziem, prvním opatem, počínaje, na bohatství dějin tohoto posvátného místa, na první mnichy stavitele, kteří kladli základy k slávě břevnovské, na přemyslovská knížata, která sem chodila na mnišské hodinky a na posv. obřady, na císaře Karla IV., který se sem přišel poklonit památce mnoha světců, na hrůzu válek husitských, kterou prý věštila zkrvavená voda tohoto pramene, i na léta lhostejnosti, kdy klášter ležel ve ssutinách, kdy se zapomnělo na sv. Vojtěcha, na jeho odkaz, na slavné tradice českých benediktinů a jejich archisteria, kdy zapomínáno na víru Otců...

Vzpomenete si na význam Břevnova

pro český národ, na to, co znamená tento nejstarší klášter na území našeho státu, s bohatou národní tradicí, které u nás není rovno, s tradicí konventu, který skoro již 1000 let téměř bez přerušení žije v mnišské pospolitosti ať zde, či v Rajhradě, v Polici nebo v Broumově. Vzpomenete si, co znamenají benediktini pro Slovensko, jehož znak tří vrchů s dvojramenným křížem je znakem benediktinského Rádu a jehož nejstarší klášter na posvátném Soboru založili sv. Vojtěch a sv. Anastázius, první opat břevnovský. Vzpomenete si na všecky benediktinské světce v zemích českých i na Slovensku, na sv. Vojtěcha, na bl. Mladu, na sv. Svoráda i na sv. Benedika, na sv. Vintíře i sv. Prokopa, na sv. Anastázia i bl. Sebíře, na sv. Pět bratří i bl. Amabilii a na ostatní blahoslavené a svaté Boží, kterým byla Regula sv. Otce Benedikta cestou k nebeské blaženosti a kteří za nás stále prosí, nezapomínajíce země, ze které vyšli.

Minula již doba, kdy břevnovský klášter žil jen ze své slavnější a krásnější minulosti a ze zásluh svých dávno mrtvých zakladatelů a svatých mnichů. Nové ideje podle starých tradic se zde hlásí k životu. Znovu oživují chodby starého monastýru, noví lidé se přihlašují k následování sv. Vojtěcha, světce a patrona náboženské obrody, k plnění odkazu všech našich velikánů od sv. Dě-

dice české země Václava až po arcibiskupa Antonína Stojana svaté paměti. Prohloubení náboženského života, práce pro sjednocení církví a studium východních otázek podle přání sv. Otce Pia XI. opět v tradici sv. Vojtěcha a monastýru sázavského se sv. Prokopem, obnovení kultu našich domácích světců, nové působení Čechů v misiích — zase ve šlépějích sv. Vojtěcha, prvního českého misionáře a prvních mnichů břevnovských, školství, studium historie v pokračování díla Bonaventury Pitera a jeho nástupců — a je těch úkolů nové generace nového, slovanského typu synů sv. O. Benedikta v archisteriu břevnovském ještě více, krásných a velikých.

Snad opět zahlaholí v slovanském jazyku posvátný chorál benediktinského chóru v opatském chrámu nad novým hrobem sv. O. Prokopa na Sázavě, snad znovu oživnou chodby partheonu svatojirského na Hradčanech, chór románské basiliky a kapitula s hrobem blah. Mlady životem nových benediktinských řeholnic, snad se znovu začernají presbytáře a chóry v Kladrubech, v Polici, v Orlové, u sv. Jana pod Skalou, v Přešticích, v Touškově, u sv. Mikuláše, u sv. Gabriele na Smíchově i v překrásné basilice sv. Prokopa v Třebíči.

Máme však zatím jen Břevnov s tím většími úkoly a nadějemi, kde je třeba pouze obnovit a doplnit podle potřeb

nové doby jen to, co už kdysi bylo. Vytvořit v Břevnově spolu s ohniskem skem přísně monastického života středisko vřele katolického a poctivě českého směru pod nebeským patronátem sv. Vojtěcha, sv. Prokopa a ostatních velikých českých benediktinů v přímé souvislosti a vědomém pokračování v národní, katolické tradici doby předhusitské, aby náš národ opět něco znamenal před Bohem i před lidmi, abychom zas měli světce a bohatýry.

Břevnov

první klášter benediktinů na půdě slovanské.

K svátku svého svatého zakladatele benediktina, biskupa a mučedníka

sv. Vojtěcha

vydali

benediktini archisteria břevnovského

v dubnu léta Páně 1931.

Ut in omnibus glorificetur Deus.

Benediktini (O. S. B.)

Srovnáváme-li výsledky práce náboženské a kulturní v zemích západu a východu, neubráníme se dojmu, že Evropa má ve své typicky evropské vzdělanosti určitý rys, jímž vyniká, jehož ostatní země nemají. V samé Evropě jsou u různých národů období, o nichž se dá s určitostí říci, že vzdělanost jejich zemí vrcholila, dávala plody slovesné, blahobyt a čelné postavení svým příslušníkům.

Pátráme-li po příčinách, proč tomu tak jest někde a jinde nikoli, najdeme, že to nepochybně souvisí s malou prací, s prací mravenčí vytrvalého konání povinností, toho čemu říkají moderní světci „malá cesta" vedle „velké cesty" duchovní, obvyklé u světců východních. Velicí církevní Otcové byli vytrvalí u velikém odříkání. Svatý Otec Jeronym líčí pobyt mnichů v hrozné, bezvodé poušti, kde krom nich žádný živý tvor se usídliti nemohl. Žíněné roucho, zima, hlad, odříkání a asketická cvičení, odpovídající tělesné zdatnosti tehdejších

lidí činí nám, kteří nejsme ani způsobilí k takovým úkonům sebezapírání, následování Otců na poušť němėř nemožným.

Svatý Benedikt narodil se na přelomu veliké doby. Říše římská, klassický svět filosofů, básníků, heroický věk nachýlil se ku svému sklonu. Sestárla Hellas, ochabl Řím a na místa národů, jež svojí silou, duchem a mocí ovládali tehdejší svět, valí se svěží rassy barbarů. Noví, neznámí národové ocitají se na jevišti dějinném a starý řád mizí ve vřavě stěhování národů. Celé kmeny vrhají se na civilisované země západu a jest dokonce obava, že samo křesťanství podlehne surovým a nevzdělaným stoupencům různých bludných učení východu.

Stává se dodnes, že znatelé klasické doby putují do Athén a podlehnuvše mocnému dojmu, jaký vzbuzuje propast rozdílu mezi dnešním životním shonem a dávným, slunným životem řeckým, ukončují život skokem z pustých stěn Akropole. Chápáme, že dávný svět antický měl jádro, jehož opravdovost poutala ty, kteří ho ochutnali, hluboce k minulosti. Strhující kouzlo života v minulosti antické ostatně dodnes poskytuje látku ku vzdělání. Samo křesťanství této doby jest plno heroismu, velikosti, triumfu ducha nad hmotou. Miliony mučedníků Církve ještě vlastně patří sta-

rověku, jenž byl ucelenou učebnicí všech dob a zůstal jí až doposavad.

Byla pociťována potřeba překlenouti něčím propast mezi skutečností, vynalézti na západě nějakou instituci, jež by zcela specielně navazovala na doby původní, křesťanské vzdělanosti, na starověk, na kořeny křesťanské civilisace, přešlé již do krve národům klassickým, strážcům původního ducha Církve.

Byl to benediktinský řád, jemuž připadl tento úkol rozsévati zrno Boží, sta a sta let přechovávané, přelévati víno ze starých sudů do křišťálových číší. Succisa virescit! Podťatý kmen raší! Jest to obraz obnovy toho, co bylo a jest znova v jiné podobě.

Nebyla již doba heroických scén živé víry římských amfitheátrů. Víru nebylo možno již ohnivě vyznávati před pyšnými imperátory, před ukrutnými katy, před lidem, zvyklým vládnouti. Nebylo již imperátorů, nebylo ukrutného pronásledování, nebylo vědomého násilí a ubylo i heroismu, jenž byl jím vynucován.

O životě sv. Benedikta víme dosti málo, než aby to stačilo na ocenění oněch hloubek ducha, v nichž se událo zázračné osvícení celého lidstva. Vnitřní život jeho jeví se v řeholi, kterou napsal vynikající tím, co mohla dáti ohromného římská železná rassa světu: jest to ovládnutí lidského genia duchem

zákona Božího. Byla to Hellas, jež ve svém nadání utonula, nemajíc síly podříditi se svět ovládající autoritě papežské, sloupu církve a odpykala svůj odpad svým vlastním pádem, byvši podupána a navždy se světa smetena divokými Seldžuky. Strhla s sebou i národy nástupnické. Řecká filosofie, básnictví, theologie, vzdělanost stála na stupni daleko vyšším, než latinská. Avšak železné jádro klassické kázně, jež ve starověku činilo z národa římského národ, jehož jazykem se dnes široko daleko slouží Bohu, řečí, vítězných legií, mučedníků a vyznavačů, zvítězilo nikoli výší své vlastní velikosti, ale tím, že se dovedlo podříditi a zapadnouti do Bohem určeného plánu veliké jednoty veškeré Církve.

Benediktini byli a jsou doposud řádem, jemuž tato stránka byla od prvopočátku vštípena, neboť vznikl v dobách, nežli došlo k rozdělení mezi katolictvím a pravoslavím, mezi východem a západem. Latinský duch a latinská kázeň projevovaly se symbolicky vždy užíváním latinské řeči bohoslužebné, jsouce nositeli celým svým obsahem idey Benediktinů všem společné.

Sv. Benedikt, syn slavné patricijské rodiny starokřesťanské z Nursie v Italii, uchyluje se po studiích v dosud pohanském Římě za neustálých politických zmatků a nepokojů do samoty odléhlé-

ho Subiaka nad řekou Aniem. Po odříkavém životě eremity jest Bohem veden až na svatou horu Monte Cassino, kde zakládá svůj klášter r. 529. Opodál vzniká klášter panenský v čele s abatyší sv. Scholastikou, sestrou sv. Benedikta.

Na výšinách posvátné hory, shlížeje s výšin na shon a marnost světa, tvoří sv. Benedikt svůj nesmrtelný odkaz lidstvu. Píše svou Řeholi, geniální návod k duchovnímu životu, v níž je obsažena celá evangelická cesta ke Kristu, napsaná za božského osvícení Ducha Svatého. „Kdokoliv tedy spěcháš k nebeské vlasti, tuto pranepatrnou řeholi pro začátečníky napsanou, za pomoci Kristovy prováděj skutkem," čteme v 73. kapitole sv. řehole.

Koho by nedojala přívětivá slova v prologu řehole: „Poslouchej, ó synu, přikázání mistra a nachyl ucho srdce svého a napomínání laskavého otce ochotně přijmi a skutkem vyplň, abys námahou poslušnosti k tomu se vrátil, od něhož netečností neposlušnosti byl jsi odstoupil. K tobě tedy se nyní obrací moje řeč, kdožkoliv odříkaje se vlastní vůle a chtěje býti rytířem pravého Krista krále přesilné a přeslavné zbraně poslušnosti chopiti se toužíš."

Na rozdíl od čistě kontemplativního života a naprostého odvrácení od světa u východních mnichů a poustevníků zavádí sv. Benedikt nový typ, odpoví-

dající mnohem lépe povaze lidí pásem severnějších, podle hesla „Ora et labora“. Je to směr činného mnišství, nevyhýbajícího se však nikterak kontemplaci. Střídáním práce a bohoslužby je mnich benediktinský veden k dokonalosti k Bohu.

Na křesťanském Západě byly zachovávány různé řehole, ale teprve sv. O. Benedikt, který všecky staré zvyky a pravidla zpracoval, upravil a spojil s pravým organisačním talentem Římana v jednu velkolepou knihu života, že se může nazvati pravým Zákonodárcem mnichů Církve na západě. Uspořádal v celek život řeholní a podřídil svým pravidlům všechny okolnosti. Kdybychom chtěli ukázati na všecky důmyslné stránky benediktinské řehole, musili bychom ji celou opsati a citovati.

Řehole sv. O. Benedikta, příprava starokřesťanského vojenského tábora vojínů Kristových, školy dokonalosti, duchovní služby Páně a dílny duchovního umění, vyhovuje všem a ve všech dobách. Odolává času, změnám poměrů, přesunům národnostním, politickým zmatkům, různým směrům asketických škol a filosofických proudů. Stojí stejně pevná dnes jako před čtrnácti sty lety, vhodná pro Francouze i pro Slovany, pro Germány i Američany, pro země severské i pro krajiny čínské nebo africké.

V klášteře benediktinském oživuje staro římský, starokřesťanský dům patricijský, kde jednoho patricia, otce a soudce s veškerými právy poslouchají děti, děti, kterými se staly složením trojího slibu čistoty, poslušnosti a chudoby, duše, toužící po životě evangelickém. Ale jak se liší tyto svobodné děti od otroků, propuštěnců a polosvobodných světa, hříchu a ďábla! Každý člen této veliké rodiny je zaměstnán podle svých schopností v přísnosti domu modlitby a bázně Boží. V klášteře má být podle příkazu Zakladatelova dobře postaráno o potřeby tělesné, aby se mniši mohli nerušeně a úplně věnovat věcem duchovním.

Svatý Benedikt má na mysli zlatou střední cestu mezi životem výhradně rozjímavým a příliš činným dle individuality každého jednotlivce, dobře věda, že svatost spočívá v souladu s Dobrem a Krásou, s Bohem, — v dokonalosti míru — Pax Benediktina.

Sv. Benedikt neměl vlastně v úmyslu založiti zvláštního řádu. Jednotlivé kláštery, různého často původu a založení, teprve postupně přijímaly nejdokonalejší ze všech řeholí. Řád benediktinský, jakožto každý klášter benediktinský jest souhrnem samostatných klášterů této řehole, má opata, jenž je pánem řeholní rodiny i domu. Kláštery stejného cíle nebo ve stejném území se

spojovaly v jeden větší celek, kongregace nebo zvláštní nové řády, obyčejně za účely reformními. Podobně i kláštery, vzniklé z jednoho mateřského, tvořily jednu velkou rodinu pod společným arciopatem nebo visitátorem. Nynější Řád benediktinský je vlastně sdružení nezávislých kongregací t. zv. „černých benediktinů". Opat primas je zástupcem a představeným Řádu v Římě a opatem mezinárodní studijní koleje sv. Anselma bez zvláštní pravomoci, jako generálové řádů jiných. Původně i téměř každé opatství se svými filiálkami, proboštství a převoráty mělo svou observanci v mezích řehole.

Není prostě možno dosti oceniti působení synů a dcer sv. O. Benedikta ve 14. stoletích od sepsání sv. řehole.

V dobách hlubokého mravního úpadku po pádu římského imperia, kdy rodiny byly rozvráceny, kdy Církev trpěla od barbarů a kacířů ariánských, v dobách ustavičných převratů a stěhování národů vycházejí zástupy benediktinských mnichů do všech krajů Evropy, přinášejíce s sebou sladké heslo PaX — Mír, Pokoj, Uklidnění duší. A mnichům se podařilo v hrozivých přívalech barbarství divoké národy obrátiti ke Kristu, pokřesťanit Evropu a takřka změnit její tvářnost.

Na horu kasinskou vyjíždí Totila, král

surových Gótů, puzen a přitahován kouzlem osobnosti svatého starce, a sklání se před klidným majestátem šedivého Otce mnichů, sv. Benediktem, sedícím před svým monastýrem. Z barbarských kmenů se staly národy kulturní, když tichým působením benediktinů přijaly víru a mravnost křesťanskou. Benediktini zachránili starou kulturu, kolonisujíce neobydlené země, změnili pustiny, pralesy a bahniska v úrodná role a přívětivé krajiny, naučili lid řemeslům a polní práci, ve školách vychovali výkvět tehdejší Evropy, ve svých opatstvích shromáždili poklady biblioték, archivů a musei, vytvořili slávu křesťanského Středověku a položili tím základy i k vzdělanosti dnešní, tak často po návratu k starému křesťanství volajících.

Řád benediktinský má s Církví katolickou, k jejíž službě je povolán, ráz všeobecnosti. U všech národů zdomácněl, přivykl všem podnebím, přizpůsobil se všem dobám bez ztráty své podstaty. Ačkoli si vždy zachoval svůj nadnárodní ráz, přece se stal ve všech zemích řádem národním. V Řeholi sice není ani slova o nějaké misijní činnosti, avšak přece můžeme benediktiny nazvati největšími misionáři. Klášter benediktinský, představující ideální křesťanskou obec v nejkrásnějším a nejdokonalejším komunismu, stává se tak

vskutku „městem na hoře“, „světlem, postaveným na svícnu“ a „solí země“.

Svatému Mauru, žáku sv. O. Benedikta, připisuje se založení klášterů ve Francii; sv. Placid, prvomučedník Řádu, jak se všeobecně tvrdí, zakládá kláštery na Sicilii; sv. Leander a sv. Isidor Sevillský ve Španělsku. Sv. papež Řehoř Veliký, mnich benediktinský, jeden ze čtyř největších Otců církevních, posílá benediktina sv. Augustina s 12 druhy do Anglie, aby s Evangeliem a Řeholí v rukou hlásali Krista v Britanii a Irsku. Sv. Korbinián a zejména sv. Vinfríd-Bonifác obrátili krajiny německé. Sv. Ansgar (Oskar) se vydává do severních zemí a získává je křesťanství.

V dobách největšího rozkvětu měli benediktini na 37.000 klášterů. Světců kanonisovaných, které Řád dal Církvi, se počítá na 10.000, papežů benediktinů 24, kardinálů 200, 5600 arcibiskupů a biskupů.

Zásluhy benediktinů o kulturu a vzdělanost všech národů jsou snad dosti známy. Vynikajících členů Řádu, kteří se proslavili ve vědách a uměních, je nesmírná řada. Vzpomeňme jen anglického mnicha z Yorku Alkuina, důvěrníka císaře Karla Velikého, básníka sv. Rabana Maura, opata fuldského a arcibiskupa mohučského, Pavla Diakona z Monte Cassina, historika Longobardů a zakladatele církevního zpěvu (složil „Ut

queant laxis...") z konce 8. stol., nebo slavného písaře Sintrama, mnicha svatohavelského ze Švýcar.

Jak se dnes v našem století musíme divit lidem takovým, jako byl Herman Contractus (Ochrnutý), mnich opatství Reichenau († 1054), který vynikal jako básník (připisují se mu i církevní hymny „Salve Regina" a „„Alma Redemptoris Mater"), jako hudebník, dějepisec, hvězdář, matematik i theolog. Hudebníci vzpomínají s úctou na benediktinské reformátory hudby a zpěvu, jako byli sv. Řehoř Veliký, Petr Diakon, Ratbold, opat korbejský, Kvido Aretinský z Pamposy nebo původce vícehlasého zpěvu sv. Dunstan z Anglie, který byl i řezbářem, malířem a kovolijcem. Známá je gandersheimská jeptiška Rosvitha, latinská básnířka († 980), autorka šesti divadelních her. Mnozí slavní theologové z Řádu sv. Benedikta byli prohlášeni církevními Učiteli, jako sv. Řehoř Vel., sv. Beda Ctihodný („učitel Anglie"), sv. Anselm, sv. Isidor Sevillský (původce naučných slovníků a první encyklopedista). Na Monte Cassinu bylo zachráněno i mnoho spisů antických, zejména za opata sv. Desideria (pozdějšího papeže Viktora III.). Spisy o duchovním životě prosluly benediktinky sv. Hildegarda a sv. Gertruda.

Mniši, přinášející do všech krajů po-

žehnání své zbožnosti a pilnosti, byli s radostí vítáni od panovníků a vladařů. Králové, vévodové a hrabata přijímali od mnichů daně a v čas potřeby i pohostění a útulek. Odvděčovali se četnými dary a výsadami, avšak později užívali klášterů i k zaopatření svých synů a milců, které dosazovali za opaty bez ohledu, zda byli mnichy nebo zda snad byli i ženati. To jest také jedna z příčin bojů o investituru mezi papeži a vladaři. Takový stav působil ovšem nekázeň v klášteřích, kterým velmi škodily i četné války a nepokoje a přílišné bohatství statků a výsad. Ve všech kritických dobách však měl Řád vždy dosti schopných reformátorů a vynikajících osobností. Na sklonku 8. století to byl sv. Benedikt Aniánský, „druhý Otec Řádu".

Reformami vznikaly postupně buď tak zvané kongregace nebo nové řádové celky. Tak vznikli bílí poustevníci kamaldolští sv. Romualda († 1027), šedí vallombrosiáni sv. Jana Gualberta († 1073), bílí kartuziáni sv. Brunona († 1101), modří silvestrini sv. opata Silvestra († 1267), celestini sv. papeže Petra Celestina († 1296), olivetáni sv. Bernarda Ptolomea, trapisté, založení ve Francii r. 1664 od Dona Rancé della Trappe a cisterciáci (Cistercium-Citeaux u Dijonu) sv. Roberta, které nejvíce rozšířil sv. Bernard z Clairveaux († 1153). Sv.

Bernard patří mezi největší syny sv. Otce Benedikta. Byl ve všem velký, v boji proti kacířům i jako kazatel, opat nebo spisovatel, když vybízel ke křížovým výpravám i když odstraňoval schisma v Církvi. Je z největších ctitelů Panny Marie a z největších mystiků Středověku. Cisterciáci měli za největšího rozkvětu přes 2000 klášterů.

Rytířské řády, vzniklé ve Španělsku ve 12. století, byly řízeny mnichy cisterckými a clugnyskými.

Nejznamenitější kongregace benediktinská byla kongregace francouzského opatství Clugny. Roku 909 se zřekl akvitánský vévoda Vilém suverenity nad klášterem clugnyským v Burgundsku a daroval jej opatu sv. Bernovi, který obnovil starou, přísnou kázeň v původním smyslu sv. řehole v plné kráse. Clugnyská observance se rozšířila velmi brzy po mnoha klášteřích v celé Evropě. Řada svatých opatů (sv. Odo, Odilo, Hugo, Majolus a j.) stála v čele kongregace, čítající na 2000 klášterů. Asketické a mystické hnutí clugnyské mělo pronikavý účinek i mimo kláštery a dosáhlo v Evropě ohromných rozměrů a skvělých výsledků. I naši světci doby sv. Václava a sv. Vojtěcha byli jím uchváceni.

Slavný clugnyský opat a kandidát na stolec papežský sv. Majolus, „kníže mnišstva“, a náš sv. biskup Vojtěch,

zakladatel arciopatství břevnovského, byli přáteli. Observance břevnovská, zavedená z kláštera sv. Alexia a Bonifáce v Římě, byla také odvětvím reformního proudu z Clugny, odkud byl založen i největší klášter polský, arciopatství tyniecké.

Jiné kongregace byly maurinská (zal. ve Francii r. 1618) se 180 kláštery, působící výchovou mládeže a kněžstva a i ve vědě (Mabillon a j.); bursfeldská v Německu po koncilu kostnickém, kasinská (sv. Justiny) v Italii, valladolidská (Montserrat) ve Španělsku. Kláštery rakouské a bavorské měly svou kongregaci s hlavním opatstvím v Melku, české a moravské mívaly svou kongregaci břevnovskou.

Na počátku 18. stol. byli založeni Mechitaristé, mniši arménští řehole sv. Benedikta.

Angličtí benediktini utrpěli mnoho ztrát za reformace, kdy Jindřich VIII. zrušil všechny kláštery a dal umučit na 500 mnichů. V Německu si za časů protestantských získal velké zásluhy o řeholní kázeň zbožný opat spanheimský Jan Trithemius († 1516), v Belgii později opat Ludvík Blosius († 1566).

Osvícenství, řádící v Evropě v 18. a 19. stol., oslabilo značně i Řád benediktinský. Za Velké revoluce byly zrušeny všechny kláštery ve Francii, velké

sekularisace nastaly v Německu, v Rakousku, v Polsku. Klášterní knihovny byly zničeny, archivy rozebrány, z klášterních budov nadělali zámků a kasáren, ba dokonce někde i továrny a konírny.

Avšak století 19., které začínalo pro benediktiny tak smutně, přineslo i obnovu řeholního života na několika místech. Ve Francii vznikla r. 1837 kongregace kláštera Solesmes, proslulá osobností Dona Prospera Guérangera, obnovou pečlivého provádění posv. liturgie a chorálního zpěvu; v Bavorsku obnovena celá řada klášterů, v Beuronu r. 1863 vzniká kongregace beuronská bratří Wolterů.

Kongregace beuronská má v Praze krásný klášter benediktinský, vyzdobený klassickými ukázkami slohového umění beuronského. Duch řeholní kázně přenešen je do sféry umění, jemuž vymezen úkol dekorativní při bohoslužbách. Několik předních umělců této školy inspirovalo zálibu v ritu a bohoslužbě v literaturách mnoha evropských národů. Dekadenční literární dobové esthétství, záliba pro vše výjimečné a tím též pro život mnichů, oddaných umění a vědě, liturgii a posvátnému zpěvu, vžila se v literaturách západu i u osobností, jejichž vysoký esthetický smysl byl schopen podnětu religiosního jen tehdá, vyhovovaly-li prostředky k

tomu volené jejich zálibě pro duchovní přepych.

Určitá noblessa, duchovní vznešenost vane z těch kreseb stylisovaných cherubínů, jejichž každý pohyb jest předvídán, vypočten a narýsován zcela přesně. Již ve sféře barokního chrámového umění pohybuje se vesměs náš literární náboženský vkus. Největší zesnulý básník český Otakar Březina jest pln mystických obrazů, jež však spíše sluší považovati za zálibu v baroku než ve slohu beuronském. Nicméně doba, kdy tvořil, spadala do tvorby umění beuronského. Nelze si představiti Jana Nerudu bez jeho staré matky, Nerudovu ulici bez chrámu Kajetánů, kam chodívá na Mariánské pobožnosti. Julius Zeyer, vynikající romanopisec český, má ve svých spisech mnoho námětů, jež se bezprostředně týkají Břevnova, zapadlé klášterní zahrady, plné plojharovského kouzla venkovského sídla se sestříhanými alejemi po vzoru Versaillí a Schönbrunnu, s mariánským zákoutím Panny Marie Lourdské této „zahrady Mariánské“, se svatovojtěšským barokním pavilonkem na druhém konci.

Beuronský sloh byl v Emausích přímo sloučen s gotikou, jejímž pokračováním zdá se býti. Jest však naočkován na barok časově i místně a zvláště v Čechách dávno má své logické oprávnění v oné synthese baroka a staré gotiky

16. a 17. století, jak ji shledáváme na mnohých památkách benediktinského řádu, na př. portálu proboštství Polického a jeho barokního chrámu dle vkusu opatů břevnovských. Religiosní umění beuronské jest nad to hieratickou výzdobou svou chrámovou sblíženo s uměleckými směry starých orientálních národů biblických, jako gotika jest vlastně vzpomínkou na palmové háje východní z dob válek křížových a četné orientální slohy, na př. arménský, arabský, egyptský, assyrský mají s ním nejednu společnou linii. Liturgie všelidská stýká se u Benediktinů s liturgií křesťanskou, nadšení všelidské pro úctu Nejvyšší moci jest zde jaksi sevšeobecněno a křesťansky zidealisováno bude se vždycky s úctou vzpomínat na tvůrce výzdoby krypty sv. O. Benedikta na Monte Cassinu, na stavitele opatství sv. Gabriela v Praze na Smíchově, na pokorné umělce, kteří vyzdobili pražské Emauzy a kteří snili o vytvoření umění věčného, liturgického, sacerdotálního. — V Beuroně se znovu osvědčil duch řehole benediktinské, tak dobře vyhovující povahám uměleckým a všem, které milují krásu poesie Písem svatých.

Benediktinský život ve 20. století je právě tak čilý, jako dříve; vzhledem k století minulému je všude znát pokrok, rašení, nový rozkvět. Přes 5000 černých mnichů dnes řídí na 170 gymnasií, se-

minářů a universit, čtyřikrát tolik benediktinek působí v nesčetných ústavech vzdělávacích a charitativních.

Benediktini mají svá sídla i v misiích zámořských a obracejí divoké kmeny dalekých zemí stejně tiše, ale horlivě, jako kdysi obraceli národy evropské. Již s Kryštofem Kolumbem se do Ameriky vypravilo dvanáct mnichů montserratských; dnes má v Americe své kláštery několik kongregací. Třetina indiánských misií je posud v rukou benediktinů. Němci mají svou zvláštní benediktinskou misijní kongregaci sv.. Otilie. Benediktini belgičtí založili opatství v africkém Kongu a nyní zakládají nový klášter v Číně. Benediktini američtí v Číně mají dokonce universitu v Pekingu.

Není náhodou, šíří-li dnes hlavně benediktini liturgické hnutí. Liturgii, Službu Boží, má Řád benediktinský za „opus principale", za hlavní, nejdůležitější úkol. „Nihil Operi Dei praeponatur — nic ať nemá přednosti před Službou Boží", přikazuje sv. Otec Benedikt v řeholi

Liturgie není však nikterak výhradným zaměstnáním Benediktinů. Posvátné obřady jsou toliko skvostnou formou hlubokého obsahu, pouhým vyjádřením toho, čemu se říká „opus principale", Služba Boží. Heslo „Ut in omnibus glorificetur Deus" má význam nikoli pouze liturgický, nýbrž i jakýkoliv jiný, neboť vše, co se koná ke cti Boží, jest v klá-

šteřc benediktinském „Opus Dei". — Práce posledního bratra řádového, malé i velké oběti, oslavy svátků, získávání duší Kristu, práce v dílnách, na kathedře, soukromé studium mnicha jest vesměs „Opus Dei" v určitém smyslu. Nelze říci, která maličkost ze života Benediktina by byla méně na místě před druhou. „Benediktinská píle!" toť okřídlené slovo Sigismunda Boušky. Zajisté však hlavním předmětem jest „chvála Boží" v benediktinském chóru, a byla vždy považována za přední, nikoliv však výlučné zaměstnání ke všemu se hodícího mnicha Benediktova. Výška vzdělání, kterou vyžaduje na př. pochopení nevyčerpatelného pokladu božské moudrosti liturgických knih zajisté nemůže býti přehlížena, ač není možno každému výhradně se věnovati jejich studiu. Mnoho může býti chápáno jen se stanoviska jednoty ducha, neboť jest tolik různých oborů, vyžadujících každý výcviku speciálního. Jest tomu všude tak v mystickém Těle Kristově. Benediktini konají oficielní modlitby Církve za lidstvo způsobem, jak jej nařizuje Církev svatá a jsouce jí poslušni jakožto instituce Bohem dané, získávají si tím větších zásluh. „Ora et labora" jest příkazem Božím. Svatý Benedikt proto určil čas k práci a čas k modlitbě, nikoho nevyňav z obojí povinnosti, avšak podle slov Písma sv. „Nejprve hledejte království

Božího a spravedlnosti jeho, a vše ostatní vám bude přidáno.“ Plyne to i z pochopení nesmírné ceny Oběti Mše svaté a důležitosti společné modlitby. Benediktini plní pečlivě přání sv. Otce Pia X., aby „pravý duch křesťanský byl čerpán u svého prvotního a nenahraditelného zdroje, to jest z činné účasti na posvátných tajemstvích a na veřejné modlitbě Církve svaté.“

Je to také duch Řádu, který benediktiny činí zvláště způsobilými k práci pro sjednocení církví. V nedávné době sám Svatý Otec vybídl celý benediktinský Řád k zvláštnímu důkladnému pěstování studia otázek Východu. V Belgii bylo založeno opatství východního obřadu v Amay, kde se mniši věnují výhradně těmto studiím a snahám unionistickým.

Řehole svatého Otce Benedikta není tedy jen krásnou historickou památkou, není to jen vzácná pergamenová kniha středověkého mudrce, z které už nikdo nečte a která leží ve vitrině klidně a nikdo ji neotevírá, jak by se mnohým zdálo. Benediktinský Řád není jen úctyhodná reservace části obdivuhodného Středověku. Benediktini jsou ještě dnes k něčemu, ba zdá se, že právě dnes je jich třeba víc než kdy jindy.

Ani dnes není daleko k podobnému zmatku na světě, jaký byl v dobách počátků Řádu. Dnes, kdy kulturní hodnoty jsou sníženy, kdy lidstvo je otráveno

materialismem, subjektivismem a individualismem, v době zmechanisování života, blaseovanosti a všeobecné dekadence, v tíživé záplavě železné logiky stroje a technického pokroku v soumraku těchto časů trvá dále podivuhodný útvar benediktinské rodiny, která má dnes poslání skvělejší než dříve. Ještě dnes jsou benediktinské monastýry uštvanému světu ostrovy pokoje, stále platí mohutné disposice svatého Zakladatele Benedikta, které už jednou zázračným a velkolepým způsobem v podobných bouřích zachránily Evropu.

„Stat Crux, Dum volvitur orbis", — „Kříž stojí, zatím co se bouří svět", je heslem Benediktinů kartuziánských. A je to Crux S. P. Benedicti, kolem něhož se kupí opět zástupy mnichů, kteří se modlí své posvátné Officium dnes stejně jako před čtrnácti sty lety a kteří pracují v tichu a v klidném úsilí podle hesla svého Patriarchy „Ut in omnibus glorificetur Deus — aby ve všem byl schválen Bůh".

Benediktinský řád u nás v celku, přes svoje veliké stáří nenalezl posud patřičného porozumění pro vysokou duchovní úroveň, kterou sám nese a přechovává. Povolání k životu benediktinskému jsou dosti vzácná a odpovídají účelu, řádu, jehož řehole žádá tolik duchovních kvalit od svého čekatele zasvěcení. Váha tisícileté tradice starobylých řeholních do-

mů spojuje nově vstupujícího člena patriarchálním duchem starého křesťanství, s otci národa, kteří jsou v nebesích. Ústav, jehož úkolem jest dávati nebi světce a to světce, užitečné veškerému lidstvu, dávno již v Církvi existující typy, slučující aristokracii ducha s komunismem ideální sociální rodiny, nemá nic libovolného a nepopřává místa ničemu, co není ve vůli Boží. Vyžaduje synthésu ducha a poslušnosti.

Povolání Benediktina musí obsahovati vysokou, výjimečnou žízeň po věcech božských a odpovídati právě tak vysokým požadavkům, které klade řád na toho, kdo doň vstupuje.

Blaze tomu však, kdo v duchu pravé pokory blíží se Svatostánku! Úděl věčného života, veliká zaslíbení Synovství Božího již zde na zemi, pokoj ducha a spojení s Kristem nekonečnou měrou nahražuje vše, čeho se odříká, kdo sem vstupuje.

Důstojnost Boha obdarovávajícího, milujícího a odpouštějícího musí se setkati s pokorou a uznáním duše milované, obdarované, jíž se mnoho odpouští. Velikosti milosti Boží musí odpovídati dobrá vůle člověka, jež způsobuje žíti po příkladu sv. Otce Benedikta, velikého patriarchy mnichů západních, dědice ducha katakomb a liturgie.